

The Problem Of Trivialization Of The Quran Recitation While Prioritizing Its Meaning (Reading From Your Face)

Recep ERTUGAY*

Abstract

While the importance of understanding the Holy Quran is emphasized, unintentionally, its recitation is being trivialized. Likewise, the science of tajwid which ensures the correct realization of recitation in accordance with its methods, takes its share from this trivialization. Reading whole Quran which means pronunciation of the text is being identified as following sentences "recitation without understanding", "wasting time in vain", etc. Thus, perception of trivialization of the Quran recitation knowingly or unknowingly is being created. Terms of "qir'aat", "tarteel" and "tilâwah" are abstracted from the aspect of "recitation of the words" and the meaning of "understanding the text" is being restricted to understanding the context of the text. Isn't it possible to emphasize the necessity of understanding the Holy Quran without trivializing recitation? Is it not possible to present understanding as the complementary element of the recitation? Also, what is meant by understanding? Is the recitation of Quran meaningless as it is claimed? Is tajwid, the correct pronunciation of letters and words as patterns of meanings, unimportant? Could such approaches have a positive effect on the world of a person who has no talent left but to read or even to look at the pages of the Holy Quran? In this study, in the light of the verses and related hadiths, approaches that call the Quran's recitation as "reading without understanding" will be evaluated in terms of these questions and problems. What we mean by recitation is reading the Quran by looking on its pages.

Keywords: Tilâwah, Recitation, Tarteel, Muqabalah, Reading Complete Quran, Reading the Quran.

Kur'ân-ı Kerîm'i Anlamanın Önemi Vurgulanırken Kırâatinin (Yüzünden Okuma) Önemsizleştirilmesi Sorunu

Recep ERTUĞAY

* Assist. Profesör, University of Atatürk Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Branch of Hadith, Erzurum, Turkey.

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Bölümü, Hadis Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye.

recep.ertugay@atauni.edu.tr.

ORCID: 0000-0001-7289-0338.

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 18 March / Mart 2021

Accepted / Kabul Tarihi: 21 May / Mayıs 2021

Published / Yayın Tarihi: 11 July / Temmuz 2021

Volume / Cilt: 8; Issue / Sayı: 16; Pages / Sayfa: 831-857.

Suggested ISNAD Citation: Recep Ertuğay, "Kur'ân-ı Kerîm'i Anlamanın Önemi Vurgulanırken Kırâatinin (Yüzünden Okuma) Önemsizleştirilmesi Sorunu", *Kafkas Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 8/16 (Temmuz-July 2021), 831-857. www.dergipark.org.tr

Öz

Kur'ân-ı Kerîm'i anlamanın önemi vurgulanırken, farkında olmadan/olarak kırâat önemsizleştirilmektedir. Aynı şekilde kırâatin usulüne uygun olarak gerçekleşmesini sağlayan tecvîd ilmi de bu önemsizleştirmeden payına düşeni almaktadır. Metnin telaffuzu anlamında daha çok "hatim okuma" yönüyle tezahür eden kırâat şekli "anlamadan okumak", "boş yere zaman harcamak" vb. şekillerde kurulan cümlelerle tanımlanmakta bilerek/bilmeyerek faydasız/gereksiz algısı oluşturulmaktadır. Konuyla ilişkili "tilâvet", "tertîl" ve "kırâat" kavramları, "lafzın terennümü" veçhesinden soyutlanmakta mana, "metnin içeriğini anlamak" anlamı ile sınırlandırılmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasının gereğinin vurgulanması "kırâat" önemsizleştirilmeden yapılamaz mı? Anlamayı kırâatin ikmâl edici unsuru olarak sunmak mümkün değil mi? Ayrıca anlamadan kasıt nedir? İddia edildiği gibi lafzın terennümü olarak kırâat anlamsız mı? Manaların kalıpları olarak harflerin ve kelimelerin doğru telaffuzu olan tecvîd önemsiz mi? Okumaktan hatta Kur'ân-ı Kerîm'in sayfalarına bakmaktan başka bir yeteneği kalmamış bir insanın dünyasında bu tür yaklaşımların olumlu bir tesirinden söz edilebilir mi? Çalışmada âyetler ve ilgili hadisler ışığında bu sorular/sorunlar açısından Kur'ân-ı Kerîm'in kırâatini "anlamadan okuma" olarak isimlendiren yaklaşımlar değerlendirilecektir. Kırâatten kastımız Kur'ân-ı Kerîm'in yüzünden okunmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Tilâvet, kırâat, tertîl, mukabele, hatim, yüzünden okuma.

GİRİŞ

Kur'ân-ı Kerîm, insanlık için; hayat kitabı, dünya ve ahiret saadetinin reçetesi, evrenle iletişimin, ferdî ailevî içtimâî ilişkilerin ve Allah'a karşı sorumlulukları bilmenin rehberidir. Hz. Peygamber Aleyhi's-Selâm da hidâyet rehberimiz olan yüce Kitâb'ı tebliğ etmek, tebyîn etmek ve hayata tatbîkinin nasıl olması gerektiğinin örnekliliğini yapmak üzere gönderilmiştir. Mümin kişi, Hz. Peygamber'in öğretmenliğinde Yüce Kitâb'la ilişkilerini canlı tutması ölçüsünde aydınlanacak, zulumattan Nûr'a ulaşacak, hak ve sorumluluklarını bilecek böylece iyiyi kötüden ayırma bilincine, bu bilinci eyleme dönüştürmesi neticesinde de güzel ahlâka ulaşma yoluna girecektir. Bu ulvî hedefe vasıl olmak Kur'ân-ı Kerîm'le iletişimin dinamik olmasıyla; okumak, anlamak, uygulamak ve bu eylemleri, halis niyet içerisinde gerçekleştirmekle mümkün olacaktır.

Kur'ân-ı Kerîm, insana "salih" ve "muslih" olma, kendini ve çevresini ıslah etme yani amel-i salihle buluşma ve buluşturma görevlerini yüklemektedir. Çevresini ıslâh etme, iyiyi ve güzele yönlendirme görevi bütün Müminlere en başta da ilim sahiplerine düşmektedir. Bu sorumluluğun yani "muslih olma" görevinin bir gereği olarak Müminlerin Kur'ân-ı Kerîm'le ilişkilerini canlı tutmasını sağlamak üzere metni anlamanın gereği vurgulanmaktadır. Elbette bu vurgu önemlidir ve elzemdir. Fakat bazı kesimler tarafından cümleye lafzın terennümü olan kırâatten başlanılmakta ve kırâat önemsizleştirilmektedir. Öyleki Kur'ân-ı Kerîm'i okuma/dinleme anlamsız bir dinleme, anlamsız bir okuma, anlamsız bir seslendirme, elektronik bir cihazın kaydı seslendirmesi gibi olma,¹ şeklinde gösterilmektedir. Yüzünden okumak; anlamaksızın okuma, anlamaksızın Kur'ân lafızlarını ağızdan dışarı atma,² anlamadan okuma,³ sesi işiten koyun olma, musiki şölenni icra etme

¹ Mehmet Okuyan, "Bir Müslümana Ömrünün Sonuna Kadar Anlamadan Kur'ân Okumak Yakışmaz", *YouTube* (28 Mayıs 2017), 00:01:10-01:32:00; Caner Taslaman, "Kur'ân'ı Anlamak ve Hayatımıza Geçirmek İçin Okumalıyız", *YouTube* (13 Temmuz 2013), 1:44:00-1:59:00; Mehmet Okuyan, "Kur'ân'ı Anlamadan Okumanın Vehâmeti", *YouTube* (5 Kasım 2012), 00:30:00-3:05:00.

² Musa Bilgiz, "Kur'ân-ı Kerîm'i Anlamak", *YouTube*, (26 Aralık 2020), 05:032:00-05:56:00; Musa Bilgiz, "Kur'ân-ı Kerîm'i Yaşamak", *YouTube*, (9 Ocak 2021), 00:03:21-00:3:29.

³ Şehabettin Kırdar, "Kur'ân- Kerîm'i Anlamadan Okuma Sorunu", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/36 (Haziran 2013), 47, 48.

olarak ileri sürülmektedir. Ayrıca Kur’ân’ın musiki için indiğini sanma,⁴ sırtında ne taşıdığını bilmeyen merkep olma,⁵ bal dolu kavanozu dışardan yalama ve Kur’ân’la irtibatı koparma⁶ olduğu iddia edilmektedir. Dahası Kur’ân’dan uzaklaşma, günaha girme,⁷ kelimeleri anlamadan tekrar edip sevabını bir yerlere postalama, faydasız işle meşgul olma, yalandan sevap kazanma⁸ ve benzeri yorumlar yapılmakta, Arapçasındansa mealini okumanın tercih edilmesinin gerektiği⁹ savunulmaktadır.

Kur’ân-ı Kerîm’i okuma biçimlerini tanımlamak için “tilâvet”, “tertil” ve “kırâat” kavramları kullanılmaktadır. Metnin telaffuzu, terennümü anlamındaki okuma, ‘Kıraâtü’l-Kur’ân’ ‘Tilâvetü’l-Kur’ân’ ve ‘Tertîl İle Okuyuş’ olarak ifade edilmektedir. Manayı düşünerek, içeriği kavramaya gayret ederek okuma anlamında da belirttiğimiz isimlendirmelerin her birinin tercih edildiğine şahit olmaktayız. Kırâat, içerisinde manaya nüfuz etme tarafı da olmakla birlikte gelenekte “Kırâati Seb’â”, “Kırâat-i Aşere” şeklinde Kur’ân okuma biçimleri bu isimlendirmeye yapıldığından, ayrıca salt telaffuz ve terennüm anlamını daha yoğun olarak taşıdığından, bazı çevrelerin “anlamadan okuma” olarak varsaydıkları ve eleştirdikleri okuma biçimi için “kırâat” kavramını tercih edeceğiz. Âyet metnlerinin telaffuzu, terennümü şeklindeki okumalar için kırâat kavramını tercih etmemizden bu okuma biçimini ya da “kırâat” kavramını “anlamadan uzak okuma” olarak ele aldığımız zannedilmemelidir. Her bir okuma biçiminin derin manalar taşıdığını kabulde birlikte meselenin daha iyi anlaşılması adına “cüz cüz okuma”, “hizip hizip okuma”, “hatim okuma”, “mukabele okuma” vb. uygulamaları “kırâat” kavramı ile ifade etmiş olacağız.

Kur’ân-ı Kerîm’i içeriğini kavramaya yönelik yoğun bir çaba içerisine girmeden, ‘hatim okumak’, ‘mukabele okumak’ ‘aşrı şerif okumak’ ve sureleri kısmen ya da tamamen ezberlemek suretiyle Kur’ân hafızı olmak şeklinde bir okumamız bulunmaktadır. Okumayı güzelleştirebilmek için ‘Tevvîd’, ‘Talim’ ve ‘Aşere-Takrîb’ dersleri alınmakta/verilmekte, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde ‘Hafızlık’ ve ‘Kur’ân-ı Kerîm’i Güzel Okuma’ müsabakaları düzenlenmektedir. Diğer taraftan anlamayı ön plana çıkaran meal/tefsir okumalarını teşvik eden çabalar bulunmaktadır. Elbette bu çabalar, olması gereken, takdire şayan, elzem çabalardır. Fakat anlamının önemine ve gereğine vurgu yapalım derken kasıtlı/kasıtsız bilerek/bilmeyerek kırâati önemsizleştiren, gereksiz olarak gören ve kuru okuma olarak tanımlayan bir yaklaşım sergilenmektedir.

Kanaatimize göre anlamaya yeterince yoğunlaşmayan okumalar, okumayı geri plana atan anlama faaliyetleri her ikisi de yarım kalmış/sorunlu/eksik/ikmâl edilmeye muhtaç bir yaklaşım olarak gözükmektedir. Bu çalışmada bu sorunlardan okumayı/kırâati ayrıca kırâatin önemli bir unsuru olan, okuma usûlü olarak tevvîd ilmini önemsizleştiren anlayışlar ele alınacak ve konu, ‘Kur’ân-ı Kerîm’de Kırâat’ ve ‘Hadislerde Kırâat’ düzleminde incelenecektir.

⁴ Mustafa Hocaoğlu, “Okuma ve Anlama Üzerine: Kur’ân Tilâvetiyle İlgili Bazı Kavram ve Rivâyetlerin Değerlendirilmesi”, *Din Bilim Akademik Araştırma Dergisi* 12/2 (Haziran 2012), 236.

⁵ Muhammed Abduh, *Tefsiru’l-menar*, (Beyrût: Dâru İbn Kesir 1987), 1/369-370

⁶ Hasan Onat, “Din ve Şiddet Sempozyumu 2015 Rize Oturum 10 Değerlendirme”, *YouTube* (26 Kasım 2015), 00:16:00-00:16:06.

⁷ Abdülaziz Bayındır, “Kur’ân’ı anlamadan sadece Arapçasından okumak yeterli olur mu?”, *YouTube* (16 Aralık 2016), 00:38:00-00:49:00.

⁸ İbrahim Sarmış, “İnsanlar Kur’ân’ı Anlamadan Niçin Okurlar?”, *YouTube* (15 Kasım 2011), 00:02:54, 00:12:04, 00:13:01, 00:14:39, 00:14:41.

⁹ Taslaman, “Kur’ân’ı Anlamak ve Hayatımıza Geçirmek İçin Okumalıyız”, 00:01:50-00:01:80.

1. KUR'ÂN-I KERÎM'DE KIRÂAT/OKUMA

Okuma anlamında Kur'ân-ı Kerîm'de üç temel kavramın yer aldığı bilinmektedir. Bu kavramlar; "tilâvet", "tertil" ve "kırâat" kavramlarıdır. Söz konusu kavramların anlamları "okuma" manasından soyutlanmakta ve "okuduğunu anlama" manasına hasredilmektedir. Tam tersi yaklaşımlar da sergilenmektedir. Meselenin doğru anlaşılmasına katkı sunabilmek için tilâvet, kırâat ve tertil kavramlarının anlamlarına bakmak faydalı olacaktır.

1.1. Tilâvet

Sözlükte; okumak¹⁰ arkasını takip etmek, izini sürmek¹¹ peşinden gitmek¹² tabi olmak anlamlarına gelen tilâvet, terim olarak Kur'ân-ı Kerîm'i anlamak ve gereğince davranmak üzere tecvîd ve tertil üzere dikkatlice,¹³ güzel sesle,¹⁴ yüksek sesle, usûlünce¹⁵ okumak olarak tarif edilmektedir. Tilâvet kavramı farklı türevleri ile Kur'ân-ı Kerîm'de altmış üç âyette geçmektedir.¹⁶ Âyetlerde okuma ve anlamanın iç içe olduğu, bir kısım âyetlerde "tabi olma", "anlama" manasının bazı âyetlerde de "kırâat" anlamının öne çıktığı görülmektedir.

"Kendilerine kitabı verdiğimiz ehliyetli kimseler onu, tilavetinin hakkını vererek okurlar. İşte onlar, ona iman ederler. Her kim de onu inkâr ederse, işte o inkârcılar hüsrân içindedirler." (Bakara 2/121) âyetinde "...يَتْلُوهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ..." / "...hakkıyla okumak..." olarak tercüme edilen kısımda hakkıyla vurgusuna dikkat etmek gerekir. "Hakkıyla tilâvet"; Câmiu'l-Beyân'da "tabi olmak", "helalini helal, haramını haram saymak", "tahrif etmemek", "Allah'ın indirdiği şekliyle okumak", "muhkemi ile amel etmek", "müşabihine iman etmek" olarak tefsir edilmiştir.¹⁷ İbn Kesîr Ebû'l-Fidâ, (ö. 774/1373) bu sayılanlara "Cennet zikredildiğinde cenneti istemek, cehennem zikredildiğinde cehennemden Allah'a sığınmak" açıklamalarını ilave etmiştir.¹⁸ Celâleyn'de "Allah'ın indirdiği gibi okumak"¹⁹, Beydâvî'de, "lafzını tahriften korumak", "manasını düşünmek ve gereği ile amel etmek",²⁰ Mâverdî'de; "Hakkı ile kırâat etmek" ve "gereği ile amel etmek", "helâlini helal, haramını haram saymak"²¹, Rûhu'l-Beyân'da "lafzını tahriften korumak", "manasını düşünmek", "içindeki ile amel etmek"²² açıklamalarına yer verilmiştir. Açıklamalarda "tilâvet" kavramında

¹⁰ İsmâ'il ibn Hammâd Jawharî vd., *Vankulu lügati* (Fatih, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014), 2415.

¹¹ İbrahim Mustafa vd., *el-Mucemü'l-vesît* (Kahire: Dâru'd-Dave,ts.), 87.

¹² Muhammed b. Muhammed. Abdü'r-'Rezzâk ez-Zebîdî, *et-Tâcü'l-arus min cevâhiri'l-kâmûs*, (yy.: Dâru'l-Hidâye, ts.), 37/249.

¹³ Abdurrahman Çetin, "Tilâvet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 41/155.

¹⁴ Kubbe Altı Lügati (KAL), "Tilâvet" (Erişim 26 Nisan 2020).

¹⁵ Türk Dil Kurumu Sözlükleri (TDK), "Tilâvet" (Erişim 26 Nisan 2020).

¹⁶ Muhammed Fuâd Abdulbâkî, *Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1990), 156.

¹⁷ Muhammed b. Cerir Yezid b. Kesîr Ebû Cafer et-Taberî, *Câmiü'l-beyân fî-tevîli'l-Kur'ân*, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 2/565-571.

¹⁸ Muhammed Alî es-Sabûnî, *Muhtasar-ı tefsîr-i İbn Kesîr* (Lübnan: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 1981), 1/113.

¹⁹ Celâlüddîn Mumahammed b. Ahmed - S. Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekr es-Suyûtî, *Tefsîru celâleyn* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, ts.), 25.

²⁰ Nasırüddin Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed Beyzâvî, *Envârü't-tenzil ve esrârü't-te'vîl*, nşr. Muhammed Abdurrahman el-Maraşî (Beyrut: Dâru lhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1992), 1/103.

²¹ Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Mâverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, nşr. es-Seyyid b. Abdilmaksûd b. Abdirrahîm (Beyrut/Lübnan: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.), 1/182.

²² İsmail Hakkı el-İstanbûlî, *Tefsîrû rûhu'l-beyân* (Beyrüt: Dâru'l-Fikr, ts.), 1/219.

“anlamak”, “vakıf olmak” anlamı belirgin bir şekilde öne çıkmakla beraber metnin telaffuzu manasındaki okumanın da kavrama dâhil olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kelimenin okumadan ziyade “anlamak ve gereğince davranmak” yönü ağır basmaktadır. Her ne kadar kırâatin etkisi ile de hidâyete ermek mümkün olsa da “ihtida” daha çok manaya vakıf olmanın neticesinde vücut bulur. Bu âyette de imanla sonuçlanan bir tilavetten bahsediliyor olması, kavramı okuduğunu anlama tarafıyla belirginleştirmektedir. Bir başka âyette; “Sizler kitabı okuduğunuz halde insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?” (Bakara 2/44) buyurulmaktadır. Âyet-i kerîme’de “تتلون الكتاب” ifadesi geçmektedir. İnsanlardan iyiliği emredip kendisini unutanların, Kitab’ı okuduğu halde böyle yapmaları kınanmaktadır. Burada okumanın, kişiye “ne yapması gerektiğini anlamasını sağlayacağı” sonucu çıkmaktadır. Haliyle “تلي” kelimesi âyette okuduğunu anlama tarafıyla ağırlık kazanmaktadır.

“Bir de sana Zülkarneyn’den soruyorlar. De ki: Size ondan bir hatıra okuyacağım.” (Kehf 18/83) âyetinde “سأتلوا” “okuyacağım” ifadesi geçmektedir. Kelimenin burada “haberi size okuyacağım” / “ulaştıracağım anlamını” taşıdığı zikredilmelidir. “Kur’ân’ı okumam emredildi.” (Neml 27/92.) ve “De ki: Geliniz, size rabbiniz neleri haram kıldı okuyayım...” (el-Enâm 6/151) âyetlerinde de kavramın okumak/tebliğ etmek/haberi ulaştırmak manasında olduğu anlaşılmaktadır. “Soyumuz içinden, onlara senin âyetlerini okuyacak, kitabı ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir elçi çıkar rabbimiz! Çünkü yalnız sensin kudret ve hikmet sahibi.” (el-Bakara 2/129) Âyet-i Kerîme’de “يتلوا” kelimesi geçmekte ve kelimenin Kur’ân’ın lafzını okuma anlamını kapsadığı anlaşılmaktadır. Burada Hz. Peygamber’in görevleri; âyetleri okumak, Kitab’ı öğretmek, hikmeti öğretmek ve tezkiye olarak belirtilmektedir. Âyetleri okumak, ardından kitabı öğretmek ve tezkiyenin yer almasından şu sonuç çıkarılabilir. Öğretmeye, anlamını kavratmaya ve gereği ile amel ettirmeye yönelik olan, tezkiye ve talimden önce yer alan tilavet, lafzı okumak yani kırâat etmek olarak düşünülebilir. Bakara sûresinin 129 numaralı ayetinde, “âyetlerini okur” dendiikten sonra “Kitab’ı öğretir” cümlesinin de yer alması, “يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ” kısmının, metnin telaffuzu şeklinde okumak anlamıyla ağırlık kazandığını düşündürmektedir. “İşte bunlar sana gerçek olarak okumakta olduğumuz/” تَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ “Allah’ın âyetleridir ve sen şüphesiz Allah’ın elçilerinden birisin.” (Bakara 2/252) Bu âyette de ilahi vahyin Hz. Peygamber’e Cebrail tarafından aktarılması yani okunması ifade edilmiştir. Burada anlamanın yanında lafzın okunup aktarılmasının öne çıktığını söylemek mümkündür. “Sen bundan önce ne bir kitap okuyabiliyor/” تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ “ ne de onu kendi elinle yazabiliyordun; öyle olsaydı gerçeği çürütmeye çalışanlar kuşkuya düşerlerdi.” (el-Ankebût 29/48) âyet-i kerîmesinde Hz. Peygamber’in ümmi oluşuna daha önce okuduğu yazdığı bir kitap olmadığına işaret edilmiştir. Okuma ile yazmanın da bir arada kullanılması âyette yer alan “تتلوا” ifadesinin yazılı metinleri okumak anlamını da muhteva olduğunu düşündürmektedir.

Verilen örnekler, “tilâvet” kelimesinde düşünme, kavrama, anlama manalarının belirgin olduğunu fakat kelimeleri arka arkaya sıralama metni sürdürme, takip etme, yani lafzı kırâat etme anlamlarının da kavrama dahil olduğunu göstermektedir.

1.2. Kırâat

“Kırâat” kelimesi Arapça “k-r-e” kökünden “kırâeten” mastarının çoğuludur. Bir araya getirmek toplamak birbirine katmak anlamlarına gelmektedir. Arap şiirinde de “لم تقرا” fiili gibi beytinde olduğu gibi “ذراعِي غَيْطَلٍ أَنْمَاءَ بَكْرِ هَجَانَ اللَّوْنِ لَمْ تَقْرَأْ جَبِينًا”

"تجمع"/"toplayamadı"²³ anlamında kullanılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'e, "Kur'ân' denmesinin bir sebebi de sureleri, âyetleri, bütün kıssaları, emirleri, nehiyleri, va'd ve va'dleri²⁴ ve bütün ilimlerin özünü/meyvesini²⁵ topladığı içindir. Kökünde taşıdığı anlamdan hareketle "kırâat" harflerin ve kelimelerin, mahreçlerinde/ağızda toplanıp birleştirilmek suretiyle telaffuz edilmesi, sesli veya sessiz, nağmeli veya nağmesiz okunması olarak da açıklanmıştır.²⁶ Kelimenin tefaul babında anlamak ve gereği ile amel etmek, tutunmak, yapışmak anlamına geldiği de belirtilmiştir.²⁷

Kur'ân-ı Kerîm'de "قرأ" kelimesi ve türevlerinin geçtiği "89" âyet bulunmaktadır. Bu âyetlerden bir kısmına getirilmiş yorumlara bakmak "kırâat" kavramının taşıdığı anlamları kavramak açısından faydalı olacaktır. Kur'ân-ı Kerîm'in ilk suresi olan Alak suresi, "اقرأ" emri ile başlamakta aynı emir üçüncü âyette de tekrar edilmektedir. Yazır, (1878-1942) "اقرأ" kelimesini tefsir ederken "...nazmını okumak ve yaratıcıyı tanıtmak..." Yaratana taniyarak okumak anlamını vermiş böylece telaffuza ve tefehhüme işaret etmiştir.²⁸ İlk beş âyette "okuma" kavramı yanında "Kalemle yazmayı öğretti." (el-Alak 96/4) âyeti ile kalem ve yazıya işaret edilmiştir. Okuma yanında yazma da geçmiştir. Yazma ile birlikte kullanılınca okuma, en başta yazılanı telaffuz etmek olarak da anlaşılmalıdır. Vahyin başladığı bu âyetlerde Hz. Peygamber, "اقرأ" / "Oku" hitabına "مَا أَنَا بِقَارِي" / "Ben okuma bilmem" şeklinde mükabelede bulunmuştur.²⁹ "اقرأ" fiilinin manası "anlamak" ile sınırlandırılırsa bu durumda Hz. Peygamber'in "مَا أَنَا بِقَارِي" ifadesi "ben anlayamam/kavrayamam" olur. Oysa Hz. Peygamber, "مَا أَنَا بِقَارِي" ifadesi ile metni seslendirme anlamında okuma bilmediğini belirtmiş olmalıdır. Haliyle ilk âyette yer olan "اقرأ" ifadesinin anlamadan ari olmamakla birlikte "lafzı okuma" anlamında ağırlık taşıdığı söylenebilir.

Hadis ilminde hadisin tahammül ve eda yollarından birisi de "kırâat" olarak tanımlanmıştır. Bir hadis terimi olarak kırâat, talebenin ezberinde olanları ya da yazılı bir metinde veya kitapta olanları hocasına okuması/sunması hocanın da gerekli hallerde müdahalelerde bulunması ve böylece talebenin hocanın kontrolünde hadisleri ahzetmesi/almasıdır.³⁰ Verilen örnek de kavramın okuma/kırâat anlamını hamil olduğunu güçlendirmektedir. Hz. Aişe (ö. 58/678) validemizin olduğu bir ortamda Hz. Cebrâil, vahyin ardından Hz. Aişe'ye "... يقرئك السلام..." selam okuyor/gönderiyor/ulaştırıyor³¹ demiş Hz. Peygamber' de bunu Hz. Aişe'ye bildirmiştir. Buradan hareketle fiilin "ulaştırmak, iletmek amacıyla okumak" anlamı taşıdığı da söylenmelidir. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)

²³ Amr b. Külsüm'un kızı rahminde hiçbir cenini toplayamadı. Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî ez-Zeccâc, *Maâni'l-Kur'ân ve l'râbuhû*, nşr. Abdülcélîl Abduh Çelebî (Beyrût: Alemü'l-Kütüb, 1969), 1/305; Necdet Çağıl, "Basra İmamlarının Kırâatları ve Hüccetleri" (Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995), 8.

²⁴ "... وسمي قُرْآنًا لأنه يجمع السُّور... وسمي القرآن لأنه جمع القصص والأمر والنهي والوعيد والآيات والسور..." , İbn Manzur, Cemalüddin Muhammed b. Mukerrem, *Lisanu'l-Arab*, (Beyrut: Dârü's-Sadr, 1990), 1/128.

²⁵ Râgıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fi-garîbi'l-Kur'ân*, 520.

²⁶ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 1/128.

²⁷ "...وتقرأ نفقه وتقرأ تتسك..." İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 1/128.

²⁸ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili* (İstanbul: Eser Yayınları, 1970), 8/5449.

²⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil Buhârî, *Sahih-i Buhârî*, nşr. Muhammed Fuâd Abdü'l-Bâkî (Beyrût: Dârü's-Selâm, 1419), "Bedü'l Vahy", 1; Ebu'l-Hüseyn el-Kureyşî en-Nisâbü'rî Müslüm, *Sahih-i Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdü'l-Bâkî (Beyrût, Dâru İhyâ'it-Türâsi'l-Arabî, ts.), "İmân", 73.

³⁰ Yavuz Köktaş, *Hadis Tarihi ve Usûlü* (Rize: STS Yayınları, 2017), 179.

³¹ عن عائشة قالت : أوحى الله إلى النبي صلى الله عليه وسلم وأنا معه فقامت فأجفت الباب بيني وبينه فلما رفعه عنه قال لي يا عائشة إن جبريل يقرئك السلام Ebû Abdirrahman b. Şuayb en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), "İşâretü'n-Nisâ", 3.

kendisine okunan Kur'ân'ı başkasına okuyup ulaştırmıştır. 'İkra' emrinde, "Sana vahyedileni insanlara oku/ulaştır" anlamının mevcut³² olduğu da anlaşılmaktadır.

Kıyâme sûresinde "Vahyi tam alma telâşı yüzünden dilini kımıldatma. Onu zihninde toplayıp okumanı sağlama işi bize aittir. O halde onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et. Sonra onu anlatmak elbette bize aittir." buyurulmaktadır. (el-Kıyâme 75/16, 17, 18) Âyetlerde "قُرْآنَهُ" "قُرْآنًا" "قُرْآنَهُ" kelimeleri geçmektedir. Kelimeler, "... okumanı, ... okuduğumuz, ... okunuşunu" olarak tercüme edilmiş lafzın kırâati kastedilmiştir. Âyetlerin sıralanışına bakıldığında da verilen anlamların isabetli olduğu anlaşılabilmektedir. Son sırada "ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيِّنَاتَهُ" / "Sonra onun açıklaması da bize aittir." âyeti gelmektedir. Son âyette açıklamadan bahsedilmesi bundan önceki âyetlerde geçmekte olan "قُرْأ" kökenli kelimelerin kırâat/okuma/telaffuz anlamında olduğunu akla getirmektedir. Önceki âyetler manayı kavratmak olsaydı son âyetteki 'açıklamak bize aittir' vurgusuna gerek kalmayacaktı. Tefsirlerde âyet yorumlanırken; "telif etmek" (harfleri ve kelimeleri bir araya getirerek okuma), "okunuşunu öğretmek", "okumak" olarak aktarılmıştır. Âyetin "فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ" kısmına, "Kur'ân'ın emirlerine uymak", "Kur'ân'ın helal ve haramına tabi olmak" ve "Kur'ân'ın okunuşunu takip/taklit etmek" şeklinde anlamlar verilmiştir.³³ Buradan da kırâat kavramının okumak ve anlamak manalarının her ikisini de ihtiva ettiği fakat okumanın baskın olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kırâat ve Kur'ân kelimelerinin birlikte geçtiği "Artık Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun" (el-Müzzemmil, 73/20) âyeti, "Geceleri kolayınıza gelen miktarda teheccüt namazı kılın", "Gece namazında Kur'ân'dan kolayınıza gelen miktarda okuyun", "Namazla ilişki kurulmaksızın, Sadece Kur'ân'dan kolayınıza gelen miktarı okuyun" şeklinde yorumlanmıştır.³⁴ Âyette geçen "Okuyun" ifadesinin namazda okumak ve namaz dışında okumak olarak açıklandığını görüyoruz. Elbette namaz esnasında ve namazdan ayrı olarak okuyan kişi, anlamını da tefekkür etmelidir/edecektir. Haliyle bu âyette kavramın, okumak ve anlamak manasında kullanıldığı belirtilmekle birlikte lafzın telaffuzu anlamında okuma şeklinin daha önde olduğu düşünülmelidir. Aynı şekilde "وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ" "Vahiy sana tam olarak gelmeden okumakta acele etme!" (Taha 20/114) âyetinde içeriği ötelemeden telaffuz anlamıyla okumanın vurgulandığı kabul edilebilir. "Kur'ân okuduğunuz zaman istiâzede bulunun" / "فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ" (Müzzemmil 73/20) "وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ" "Kur'ân okunduğu zaman onu dinleyiniz ve sessiz durunuz ki rahmete nâil olasınız." (Araf 7/204) âyetlerinde de metnin telaffuzu anlamındaki kırâatin öne çıktığı söylenebilir.

"Kur'ân'ı Kerîm'i insanlara sindire sindire okuyasın diye kısımlara ayırdık ve biz onu yavaş yavaş indirdik." / "وَرُتْنَا فَرَقْنَا لِتَفْقَرَاهُ عَلَى النَّاسِ عَلَىٰ مَكَّةَ وَنَزَّلْنَاهُ نَزِيلًا" (el-İsra 17/106) âyeti, Kur'ân-ı Kerîm'in indiriliş sürecine işaret edilmesi, kısımlara ayrıldığı hatırlatılması ve dura dura okuyasın vurgusu ile "لِتَفْقَرَاهُ" kelimesinde kavrama anlama manasının bariz olduğunu görmekteyiz. Peyderpey indirdik niçin "لِتَفْقَرَاهُ" insanlara okuyasın yani anlatasın diye. Görüldüğü gibi "قُرْأ" kelimesi burada anlamak/anlatmak manası ile kullanılmıştır.³⁵ İbni

³² Yusuf Ziya Kurtuluş, "Kur'ân-ı Kerîm'de Kırâat Tilavet ve Tertil Kavramları" (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 7.

³³ Taberî, *Câmiü'l-beyân fi-tevîli'l-Kur'ân*, 24/69.

³⁴ Hayreddin Karaman vd., *Kur'ân yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 5/489-490.

³⁵ Taberî, *Câmiü'l-beyân fi-tevîli'l-Kur'ân*, 17/573, 574.

Kesîr bu âyeti, tebliğ etmek ve ağır ağır okumak olarak da yorumlamıştır.³⁶ "Şayet sana indirdiklerimizden şüpheden varsın, senden önce Kitâb'ı okuyanlara sor..." (Yunus 10/94.) âyetinde şüpheden çıkış için daha önce Kitâb'ı okuyanlara "يَقْرُونَ الْكِتَابَ" sorulma yolu işaret ediliyor. Şüphe anlama/anlayamama inanma/inanmama üzerine gelişen bir durumdur. Şüphenin giderilmesi okuyanlara/anlayıp kavrayanlara sorulmak yoluyla giderilebilecektir. Kırâat kavramının bu âyette anlamak manası ile kullanıldığı görülmektedir.

Örnekler artırılabilir fakat verdiğimiz âyetlerden ve âyetlere getirilen yorumlardan kırâat kelimesi, okuduğunu anlamayı da kapsayan bir kavram olmakla beraber metnin yüzünden okunması anlamında okumanın vurgulandığı görülmektedir. Dahası lafzın okuma usulleri, yani tecvîd ilminin tatbik edilmesi anlamında yaygın bir kullanımı vardır. Kırâe/"قراءة" kelimesi "قرا" kelimesinden mastardır. Kur'ân okuma ilmine sahip olan kimse "قراء"/kurra, Kur'ân okuyan kişiye de "قارئ"/"kârî" denmesinde kırâat kavramının, telaffuz anlamında da kullanıldığı aşikârdır. Kavram terimleşme sürecinde kazandığı anlamda da telaffuz yönüyle belirginleşmiştir. Kırâat kavramını incelediği makalesinde Fırat, kanaatini "kırâatte; okunan metni anlamak söz konusu olmakla beraber, metni seslendirmenin daha ağır basmakta olduğu ve anlama ile ilgili kapsamın ikinci derecede kaldığıdır."³⁷ cümlesi ile ifade etmiştir.

Tefsir, hadis, kırâat, fıkıh vb. kitaplar incelendiğinde lafızlardaki farklı okumalar/telaffuzlar 'kesre ile okudu'/"قرأ بالكسر" 'fetha ile okudu'/"قرأ بالفتح" 'şedde ile okudu' şeklinde "قرأ" kelimesi ile ifade edilmiştir.³⁸ Yine eserlerde Kur'ân-ı Kerîm'in farklı okunuşları aynı şekilde "قراءة" kavramı ile tarif edilmiş, okuyuş üstatları da 'Kırâat İmâmı' olarak isimlendirilmiştir.³⁹ Aynı şekilde Kur'ân'ı Kerîm'in imamlara göre farklı okunuş vecihleri 'Kırâat-ı Seba' ve 'Kırâat-ı Aşere' başlıkları altında tasnif edilmiştir. Sözlükte "okumak" anlamına gelen ve Kur'ân kelimesiyle kök birliğine sahip bulunan kırâat kelimesi, dinî ilimlerin değişik dallarında farklı terim anlamları kazanmış olsa bile genelde metnin seslendirilmesi anlamında "Kur'ân okuma" olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.⁴⁰ Tecvîd ıstılahı olarak da Kur'ân'ın okunuş usullerini ve kelimelerin farklı okunuşlarını ele alıp inceleyen ilim "kırâat" olarak tarif edilmiştir.⁴¹ İlâhiyat fakültelerinde Kur'ân-ı Kerîm'in okunması ve anlaşılması konularının ele alındığı "Tefsir Anabilim Dalı" son zamanlarda birçok fakültede "Tefsir Anabilim Dalı" ve "Kırâat Anabilim Dalı" olarak ayrılmıştır. Tefsir anabilim dalında "Tefsîr Usûlü", "Tefsîr Tarihi", "Tefsîr" vb. Kur'ân-ı Kerîm'i anlamaya yönelik dersler verilirken Kırâat anabilim dalında, "Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve Tecvîd", "Kur'ân-ı Kerîm'i Güzel" okuma vb. dersler verilmektedir. Bu uygulama da Kırâat kelimesinin Kur'ân-ı Kerîm metninin telaffuzu ve terennümü tarafıyla öne çıktığını göstermektedir.

³⁶ " ...لِيُقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ أَي: لَتُبَلِّغَهُ النَّاسَ وَتَتْلُوهُ عَلَيْهِمْ..." Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer b. Kesîr, *Tefsiru'l-Kurâni'l-Azîm*, nşr. Muhammed Hüseyin Şemsüddîn (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419), 5/116.

³⁷ Yavuz Fırat, "Kırâat ve Tertîl Kavramlarının Anlamsal Araştırma ve Karşılaştırması", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 7/13 (Haziran 2002), 262.

³⁸ " ...قراءىء بالتشديد وقراءىء { بالفتح على الأصل وبالضم وهو من تغييرات النسب كالقسر... } " Bezzâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, 1/100.

³⁹ " ... (وَقُرْآنًا فَرَقْنَا لِتَفْرَاهُ) اختلفت القراء في قراءة ذلك، فقرأته عامة قراء الأمصار..." Taberî, *Câmiü'l-beyân fi-tevîli'l-Kur'ân*, 573.

⁴⁰ Ebûbekir Sifil, "Kırâat", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 25/433.

⁴¹ Nihat Temel, Kırâat ve tecvîd ıstılahları (İstanbul: İFAV Yayınları, 2013), 85; Ramazan Pakdil, Ta'lim, tecvîd ve kırâat (İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014), 353.

1.3. Tertil Kavramı

Tertîl, "رَتَّلَ" kelimesine dayanmaktadır. "Dizmek", "düzene koymak", "sıralamak" anlamlarına gelmektedir. Dişleri üst üste sıkışmamış⁴² düzgün sıralı kişiler için de bu kavram kullanılmıştır.⁴³ Buradan hareketle dişlerin sıralanışı gibi konuşması güzel olan insanlara "رَتَّلَ الأَسْنَانُ" güzel konuşmalara da "رَتَّلَ الكلامَ" denmektedir.⁴⁴ Tertil, telaffuzun düzgün ve suhûlet içerisinde olmasıdır.⁴⁵

Kur'ân-ı Kerîm'i okuma/anlama değerlendirmelerine konu edilen kavramlardan birisi olan "tertil" kavramı, Kelâm-ı Kadîm'de "وَرَتَّلْنَا تَرْتِيلاً" "وَرَتَّلَ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً" şeklinde iki ayrı âyette geçmektedir.⁴⁶ Âyetlerde geçen "tertil", "düşünmeye ve anlamaya imkân verecek şekilde yavaş yavaş tilavet etmek/okumak"⁴⁷, "harfleri birbirinden ayırarak, ağır ağır, hareketlerin hakkını vererek, sarsmadan okumak"⁴⁸, "harflerin mahreçlerine riâyet etmek",⁴⁹ "öne almaksızın arkaya bırakmaksızın tertip üzere okumak",⁵⁰ anlamları verilmiştir. "Harf harf okumak, harflerin tamamını ortaya çıkararak okumak, harfin hakkını vererek okumak, harfleri birbirine girdirmeden ve bilinen mahrecinde eksik bırakmadan okumak"⁵¹ cümleleri ile de izah edilmiştir. "Kur'ân-ı Kerîm'i "tebyin etmek"⁵², "tefsir etmek", "düşünmeye ve anlamaya imkân verecek şekilde yavaş yavaş okumak"⁵³, "hıfzı ve anlaşılması kolay olsun diye âyet âyet, tedrici olarak indirmek"⁵⁴, anlamlarında da yorumlanmıştır.

Tertîl, Kur'ân-ı Kerîm'in anlamı üzerinde düşünmeye imkân verecek şekilde, harfleri tam kıvamında, hareketleri dolgun bir telaffuzla, medlere riâyet ederek ve dinleyicinin harfleri sayabileceği derecede ağır ağı okumak"⁵⁵ olarak tanımlanmıştır. Hz. Peygamber'in okuyuşunun da harf harf olduğu, rahmet âyetlerine geldiğinde durup, Allah'ın rahmetini talep ettiği, azap âyetlerine geldiğinde de durup, Allâh'ın azabından istiâze ettiği belirtilmektedir.⁵⁶

Âyet-i kerîmede "tertil ile indirdik" kısmı peyderpey, tedrici olarak, 23 yıllık süre zarfında ağır ağır indirmek manası yanında Cebrâil'in okuması olarak da anlamlandırılmıştır. Bu durumda "... وَرَتَّلْنَا تَرْتِيلاً ..." Cebrail'in kırâati olup Kur'ân'ın nasıl okunacağını öğretilmesi olarak düşünülebilir. Bu manada "فاتبع قرآنه" / "okunuşunu takip et"

42 " ... بين أسنانه فُروج لا يركب بعضها بعضاً..." İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 11/265.

43 "...لرتل اتساق الشئ وانتظامه على استقامة، يقال رجل رتل الإنسان..." Râgib el-İsfahânî, *el-müfredât fi- garibi'l-Kur'ân*, 249.

44 İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 11/265.

45 "...والترتيل إرسال الكلمة من الفم بسهولة واستقامة..." Ebu'l-Fadl Muhammed el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî mî tefsiri'l-Kur'ân'il-Azîm ve's-sebu'l-mesânî* (Beyrut: Daru'l-İhyâi't-Türasi'l-Arabiyye, ts.), 29/104.

46 el-Furkân 25/32; el-Müzzemmil 73/4

47 İbni Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 8/250.

48 Ebû Kasım Muhammed b. Ömer ez-Zemahşerî, *El-Keşşaf el-hakâiki't-tenzil ve uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-tevil* (Beyrut: Daru'l-Kitâbi'l-Arabiyye, 1407), 3/278-279.

49 "...رعاية مَخارج الحُرُوف..." Zebîdî, *Tâcü'l-arus min cevâhiri'l-kâmûs*, 29/32.

50 "...اقرأه حرفاً حرفاً أن يبين جميع الحروف ويوفي حقها من الإشباع النظام ... لا يلتبس فيه بعض الحروف ببعض ولا ينقص من النطق بالحرف من ... اقرأه حرفاً حرفاً أن يبين جميع الحروف ويوفي حقها من الإشباع النظام ... لا يلتبس فيه بعض الحروف ببعض ولا ينقص من النطق بالحرف من ..."

51 "...مخرجه المعلو..." Muhammed b. Alî b. Muhammed b. Abdullah eş-Şevkânî, *Fethu'l-kadîr* (Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 1414), 5/379.

52 Taberî, *Câmiü'l-beyân fi-tevîli'l-Kur'ân*, 19/266.

53 İbni Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 8/261, 266, 300

54 Taberî, *Câmiü'l-beyân fi-tevîli'l-Kur'ân*, 23/681.

55 Beyzâvî, *Envârü't-tenzil ve esrârü't-te'vil*, 5/255.

56 Ebu'l-Kasım Muhammed b. Ahmet İbn Cüzeyi'l-Kelbî, *Et teshîl li ulûmi't-tenzil*, nşr. Abdullah el-Hâlidî (Beyrut: Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, 1416), 2/423.

emri ile de birebir örtüştüğünü söylemek mümkündür. Buradan hareketle "وَرَتَّلَ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً" âyeti ile isteneni Cebrail'in okuduğu gibi tertil ile oku anlamına hamletmek mümkündür. Cebrâil'in okuması, Hz. Peygamber'in Cebrail'den öğrenmesi, Hz. Peygamber'in ümmetine okuması ve nasıl okunacağını talim etmesi ya da Hz. Peygamber ve onun şahsında ümmetinin nasıl okuması gerektiğinin ifadesi olarak düşünülebilir.⁵⁷

Tertil kelimesi tecvîd terimleri arasında da yer bulmaktadır. Tertil, Hz. Ali tarafından "Harflerin tecvîdi ve vakıf yerlerinin bilinmesi"⁵⁸ olarak tarif edilmiştir. Harflerin tecvidinden kasıt, hakkı verilerek mahreç ve sıfatlarına uygun olarak telaffuz edilmesidir. Tanımda yer alan "Vakıf yerlerinin bilinmesi" kısmı da anlamayı gerekli kılmaktadır. Manaya vukufiyet olmadan uygun vakıf yapmak mümkün değildir. Dolayısıyla harflerin telaffuzu açısından bakıldığında kelimenin kırâat yönü, vakıf yerlerini bilmek açısından bakıldığında da kelimenin, manaya vukufiyet yönü anlaşılmalıdır. Bu açıklama da kavramın hem "anlama" hem de "okuma" manası taşıdığını göstermektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in kırâatinde "hadr", "tedvir" ve "tahkik" olmak üzere üç türlü okuyuş ölçüsünden bahsedilmektedir. Hızlı okuma şekli "hadr", orta hızda okuma biçimi "tedvir", yavaş okuma üslûbu da "tahkik" olarak tarif edilmiş ve tahkik okuyuşun bir manada tertil olduğu belirtilmiştir.⁵⁹ Tertil'e dayandırılan bu izahlar da kavramın kırâat tarafını ifade etmektedir.

Netice itibariyle tertil ile Kur'ân okumak; açık bir şekilde, ağır ağır, tane tane, dinleyen neredeyse okunan harfleri sayabileceği bir tarzda lafzın güzelliğini ortaya çıkaracak bir şekilde tecvîd kurallarına dikkat ederek, âyetlerin manaları üzerinde düşünerek, kelamın sahibi Allah'ın azamet ve kudretini tefekkür ve aynı zamanda Kur'ân'dan etkilenmeyi de içeren bir okumaktır.⁶⁰ Nitekim İbn Ebî Meryem (ö. 565) de tertili, Kelimeleri birbirinden ayıracak ve tecvit şartlarını barındıracak şekilde teenni ve hüsn-i eda ile sağlam bir kırâatte bulunmaktır, diye tarif etmektedir.⁶¹

1. 4. Tilâvet, Kırâat ve Tertil Kavramlarının Değerlendirilmesi

Kırâat, tilâvet ve tertil kavramlarına verilen anlamları değerlendirecek olursak kavramların salt okumaya ya da salt anlamaya hasredilmesinin doğru olmayacağını söyleyebiliriz. Kırâat, harfleri bir araya toplayıp telaffuz etme yönüyle lafzın kırâati anlamını taşımaktadır. Kur'ân, toplayan bir araya getiren anlamıyla manaların deruhte edilmesi, anlamların kalpte zihinde davranışlarda bir araya gelip toplanması veçhesi ile de okuduğunu anlamak/ tefakküh⁶² olarak tebarüz etmektedir. Dolayısıyla kırâat, tefsiri fonksiyonu bulunmakla birlikte metnin edası yönünü baskın olarak taşıyan bir kavramdır.⁶³

Tilâvet kelimesi izini sürmek, takip etmek, peşinden gitmek anlamlarını taşıması yönünden bakılınca harflerin harfleri, kelimelerin kelimeleri, âyetlerin âyetleri takip ettirilmesi yani arka arkaya telaffuz edilerek okunması anlamında lafzın seslendirilmesi

⁵⁷ Abdurrahman Çetin, *Kurân Okuma Esasları* (Bursa: Emin Yayınları, 2014), 325-27.

⁵⁸ Şemsüddîn Ebü'l-Hayr İbnü'l-Cezerî, *en-neşr fi'l-kırâati'l-aşr*, nşr. Muhammed ed-Dabba' (yy. Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.), 1/209.

⁵⁹ Çetin, *Kurân Okuma Esasları*, 325-27.

⁶⁰ Ali Öge, "Rivâyet Ve Dirâyet Tefsirlerinde Tertil Âyetlerinin Yorumlanma Biçimi", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 14/25 (Haziran 2015) 2015, 54.

⁶¹ İbn Ebî Meryem Ebû Abdillâh Nasr b. Alî eş-Şîrâzî, *el-Mûdah fi vucûhi'l-kırâât ve 'İlelihâ* (Cidde: yy., 1993), 1/154-155.

⁶² İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 1/28.

⁶³ Mehmet Dağ, *Tenzilden Tezyine Mushaf-ı Şerif* (Ankara: Fecr Yayınları, 2013), 64.

manasını havidir. Bununla birlikte Kur'ân'ın emrine tabi olmak, gösterdiği istikametini izini sürmek tedebbür⁶⁴ etmek perspektifi ile kavram ele alındığında da anlamak, kavramak uygulamak manalarını mündemiç olduğu müşâhede edilmektedir.

Tertil kavramı anlamak, okumak ve okumaktan öte okumanın keyfiyetini de kapsamaktadır. Bu keyfiyet; tane tane okumak, harf harf okumak, harflerin mahreçlerini ortaya koyarak ve hakkını vererek vakıf ve vasıl kurallarına riâyet ederek Cebrail'in öğrettiği gibi okumak yönünden metni usulüne uygun olarak yani tecvîd kurallarına riâyet ederek telaffuz etmek anlamını barındırmaktadır. Diğer tarafından manaya uygun vakıf yapmak, hazmederek, sindirerek ağır ağır okumak açısından da okuduğunun künhüne vakıf olmak içeriğe nüfuz etmek mahiyetindedir. Bu yönüyle de kavram manaya nüfuz etmek olarak anlaşılmaktadır.

Kavramların, geçtiği yerlerde bazen okuma manasıyla bazen okuduğunu anlama manasıyla, bazen de her ikisini birlikte barındırdığı anlaşılmaktadır. "Kur'ân-ı Kerîm'i hakkıyla okumak demek lisan, akıl ve kalbin ortaklaşa okuması demektir. Bu okumada lisanın payı; tertîl ile kırâat edip harfleri tasrih etmek, aklın payı mânâları tefsîr etmek, kalbin payı da okunanlardan ibret alıp yasaklardan çekinmek, emirlere uymaktır."⁶⁵ Gazali'nin bu ifadelerinden anlaşıldığına göre, Kur'ân okumadaki yüce hedef, manasını anlayıp kavramak, kavratmak ve Kur'ân-ı hayat rehberi haline getirmektir. Kur'ân-ı Kerîm'i doğru anlamının ilk adımı, Kur'ân harflerinin, kelimelerinin ve cümlelerinin doğru telaffuz edilip okunmasıyla başlar. Bu da tecvîd kaidelerini düzgün öğrenip uygulamakla mümkündür. Fakat tecvîd kaidelerini bilmek ve uygulamak tek başına yeterli değildir. Okurken manayı anlamak, sesteki tonu ve edayı manaya uygun bir şekilde ifade etmek bunun için de tecvîd kaidelerinin yanı sıra temsil kaidelerini de uygulamak⁶⁶ ve Mushâf-ı Şerîf'i dilden kulağa ve gönle etkili olan güzel ses ve nağmelerle ulaştırmaktır.⁶⁷

Kur'ân-ı Kerîm gerek yapı gerek anlam dokusundaki ahengiyle asırlar boyu gönüller üzerinde etki kurmuştur. Anlam dokusu yanında yapısal ahengi de inanan inanmayan herkesi hayran bırakmıştır. Gönülleri fetheden okuma, harflerin özgün yapısına, tecvîd kurallarının gözetilmesine, anlamla ilişkili olarak yerine göre duygulu ve mahzun yerine göre coşkulu bir özellik taşımaktadır.⁶⁸ Kur'ân'a ciddi manada yönelmek isteyen herkes zahiri ilimleri elde etmenin bir zaruret olduğuna kesin inanmakla beraber ince manaların inkişafına sebep olacak tilâvet âdâbının da vazgeçilmezliğini kabullenmeli ve böyle bir yaklaşımla ancak ilahi lütfâ mahzar olacağını bilmelidir.⁶⁹

2. HADİSLERDE KIRÂAT/OKUMA

Kur'ân-ı Kerîm'in kırâatine açıkça delâlet eden fiilî/kavlî çok sayıda hadis bulunmaktadır. Konulara göre tertip edilmiş hadis eserlerinde "Kur'ân Okumanın Faziletleri", "Kur'ân Okumanın Sevapları", "Kur'ân Okumanın Faydaları" şeklinde başlıklar konulmuş ilgili rivâyetler bu başlıklar altında bir araya getirilmiştir. Kırâatin önemini ve gereğini hiçbir tereddüde meydan vermeyecek şekilde ortaya koyan bu haberler, aynı

⁶⁴ İsfahânî, *el-Müfredât*, 1/192.

⁶⁵ İmam Gazali, *Ihyâu 'ulûmi'd-dîn*, çev. Ali Arslan (İstanbul: Merve Yayınevi, 1992), 1/826.

⁶⁶ Hayrunnisa Nefes, "Kur'ân Tilâvetinde Temsili Okuma 29-30. Cüzlerdeki 'م' Örneği" (Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 8.

⁶⁷ Ali Yılmaz, "Nüzûl Döneminde Kur'ân'ın Tilâvet Biçimi ve Modern Dönemle Mukayesesi", (Geçmişten Günümüze Uluslar Arası Dini Musiki Sempozyumu, Amasya: Amasya Üniversitesi, 2017), 233-34.

⁶⁸ Alican Dağdeviren, "Kur'ân Tilâvetinde Temsil", *Ekev Akademi Dergisi* 12/35 (Haziran 2008), 61.

⁶⁹ Ali Yılmaz, "Tilâvet Âdâbı", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14/27 (Haziran 2007), 161.

zamanda Hz. Peygamber'in "tebyîn" görevi kapsamında "kırâat", "tilâvet" ve "tertîl" ile ilgili âyetlere getirdiği izahlarıdır. Söz konusu hadisleri "Hz. Peygamber'in Kırâati", "Kur'ân-ı Kerîm'i Kırâate Teşvik", "Kur'ân-ı Kerîm'i Güzel Sesle Kırâat" ve "Kur'ân-ı Kerîm'i Ezberlemeye Teşvik" başlıklarında incelemek mümkündür.

2.1. Hz. Peygamber'in Kırâati

Kur'ân âyetlerinin Hz. Peygamber tarafından okunup sahabenin de dinlediği en faal ve tabii ortam kırâatin cehrî olduğu namazlardır. Özellikle Mescîd-i Nebevî'de cemaat halinde kılınan bu namazlardaki tilâvet, Hz. Peygamber'in ilahî vahyi seslendirmesindeki en önemli örnek faaliyetidir. Hz. Peygamberin hitabeti gibi, Kur'ân okumalarındaki edâ keyfiyeti de bütün sahabenin dikkatini çekmiş, böylece kendi okumalarını buna göre tanzim etmişlerdir. Bu bakımdan onun vahyi nasıl okuduğuna ve vahyin nasıl okunması gerektiğine dair uygulamaları son derece önem arz eder.⁷⁰ Okuyuşu sorulduğunda annemiz Ümmü Seleme, (ö. 59/679) Rasûlullâh'ın okuyuşu harf harf idi,⁷¹ ayırarak, dura dura okurdu.⁷² Yani tertîl üzere okur diye cevap vermiş, Enes b. Mâlik, (ö. 93/712) med yaparak,⁷³ Ebû Zer el-Gıfârî de (ö. 32/712) tekrar ederek⁷⁴ okuduğunu belirtmiştir. Huzeyfe b. Yemân (ö. 36/656) Allâh Rasûlü'nün kırâat esnasında rahmet âyetleri geldiğinde Allahtan rahmet talebinde bulunduğunu, azap âyetleri geldiğinde Allah'a sığındığını, tenzih âyetleri geldiğinde de Allah'ı tesbîh ederek kırâat ettiğini belirtmiştir.⁷⁵ Abdullah b. Muğaffel, Mekke'nin fethi günü Hz. Peygamber'i devesinin üzerinde Fetih suresini sesini titreterek okuduğunu⁷⁶ haber vermiş, aynı şekilde Berâ b. Azîb'in Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'i yatsı namazında "Ve't-tîni ve'z-zeytûn" sûresini okurken dinledim. Ondan daha güzel sesli bir kimse işitmedim."⁷⁷ rivâyeti de Hz. Peygamber'in kırâati ve kırâat keyfiyeti hakkında değerli bilgiler barındırmaktadır.

Her yıl Ramazan ayında o ana kadar inen âyetler Hz. Cebrâil ile Hz. Peygamber tarafından birbirlerine arz edilmiş, ⁷⁸ hatim okuma geleneğinin dayandığı bu uygulama "arda"/"mukabele" olarak isimlendirilmiştir. Hz. Peygamber'in ve ashabının Kur'ân kırâetinden Mekkeli müşriklerin etkilendiği⁷⁹ vurgulanmıştır. Öyleki kırâat olunan Kur'ân'ı, dinlemek amaçlı olarak onun evinin önünde toplanan insanların toplum baskısı nedeni ile gizli takiplerinden, engel amaçlı kontrollere ve "bir daha gelmeyeceğiz" vaatlerine rağmen

⁷⁰ Ali Yılmaz, "Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Müsikî Sempozyumu", *Nüzûl Döneminde Kur'ân Tilâveti Biçimi ve Modern Dönemle Mukayesesi* (Amasya: Amasya Üniversitesi Yayınları, 2017), 235.

⁷¹ Buhârî, "Tevhîd", 52; Ebû Dâvûd Süleymân b. Eşas es-Sicistânî, *es-Sünen* (yy: Dârü'r-Risâleti'l-Arabiyye, 2009), "Vitr", 20; Nesâî, "İftitâh", 83; İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünen* (Beyrût: Dârü'r-Risâleti'l-Alemiyye, 2009), "İkâmetü's-Salevât", 76.

⁷² Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 23; Ebû Dâvûd, "Vitr", 20; Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdi'r-Rahmân b Behrâm ed-Dârimî, *Müsnedü'd-Dârimî*, nşr. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî (Suudi Arabistan: Dârü'l-Muğnî, 2000), "Fedâilü'l-Kur'ân", 34.

⁷³ Buhârî "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 29

⁷⁴ İbn Mâce, "İkâmetü's-Salevât", 179.

⁷⁵ İbn Mâce, "İkâmetü's-Salevât", 179.

⁷⁶ Buhârî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 24, 30, Meğâzî, 48, Tevhîd, 50; Müslîm, "Müsâfirîn", 237; Hz. Peygamber'in sesindeki titremenin devenin sarması ile ya da medleri yerine getirme gayesinden meydana geldiği ifâde edilmiştir. Yavuz Köktaş, *Ahlâk Hadisleri - II*, (Rize: STS Yayınları, 2018), 26.

⁷⁷ "قرأ في العشاء بالتيين والزيثون ، فما سمعت أحداً أحسن صوتاً منه" Buhârî, "Ezân", 102; Müslîm, "Salât", 177; İbn Mâce, "İkâmet", 10.

⁷⁸ Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 7.

⁷⁹ Buhârî, "Kefâlet", 4.

kendilerini tutamayıp tekrar tekrar gelmelerinden bahsedilmektedir.⁸⁰ Verilen bilgiler, Hz. Peygamber'in Kur'ân-ı Kerîm kırâati ile ilgili fiili örnekliğini göstermektedir.

2.2. Kur'ân-ı Kerîm'i Kırâate Teşvik

Allah Rasûlü her vesile ile ashabını, ashabının şahsında bütün ümmetini kırâate teşvik etmiştir. Kur'ân ehli kimseleri bizzat Kur'ân'ın savunacağını⁸¹ ve okuyucusuna şefaathçi olacağını⁸² ve evlerin kabir olmaktan kurtulacağını⁸³ bildirmiştir. Hz. Nebî, Kur'ân'ı öğrenen ve öğretenlerin en hayırlı kimseler olduğunu,⁸⁴ manen yükseleceğini,⁸⁵ tadının ve kokusunun güzel olacağını,⁸⁶ belirtmiş her tarafa koku yayan misk dolu bir kap benzetmesinde bulunmuştur.⁸⁷

Ebû Hüreyre'nin aktardığına göre Allah Rasûlü: "Bir gurup insan Allah'ın evlerinden bir evde toplanır, Allah'ın kitabını okur ve aralarında müzakere ederlerse, üzerlerine sekînet iner, onları rahmet kaplar ve melekler etraflarını kuşatır. Allâhü Teâlâ da o kimseleri kendi nezdinde bulunanların arasında anar."⁸⁸ Hz. Peygamber'in genel manada Kur'ân okuma tavsiyeleri yanında özel olarak bazı sure ve âyetlerin belirli vakitlerde okunmasını istediği de anlaşılmaktadır. Haşr Sûresinin son üç âyetinin sabah ve akşam namazlarını müteakip okunması, uyumadan önce Secde ve Mülk Sûrelerinin okunması tavsiyesi örnek olarak⁸⁹ verilebilir.

Bu hadislerde okumadan maksadın anlamak ve gereğini yerine getirmek olduğunu söylemek elbette en doğru yaklaşımdır. Fakat kırâat de kapsam dâhilindedir. Dahası doğrudan kırâati teşvik eden hadisler de bulunmaktadır. Örneğin; İbn Mesûd'dan gelen bir rivâyette; "Kim Kur'ân-ı Kerîm'den bir harf okursa, onun için bir iyilik sevabı vardır. Her bir iyiliğin karşılığı da on sevaptır. Ben, elif lâm mîm bir harftir demiyorum; bilâkis elif bir harftir, lâm bir harftir, mîm de bir harftir diyorum."⁹⁰ buyurulmaktadır. Bu hadiste görüldüğü üzere açıkça Kur'ân-ı Kerîm'in kırâati ve karşılığında bol mükâfat olduğu vurgulanmaktadır.

Hatim okuma uygulamasının sünnetten delilleri bulunmaktadır.⁹¹ Delil olarak gösterilen bir hadis şöyledir: Abdullah b. Abbâs'ın naklettiğine göre Hz. Peygamber bir soru üzerine "Amellerin en efdali konup göçmektir" buyurmuş. "Konup göçmek nedir Ya Rasûlellah?" dediklerinde, "Kur'ân'ın sonuna gelince yeniden başlamak" diye cevap

⁸⁰ Ebû Muhammed Abdümelik İbn Hişâm, es-Sîratü' n-Nebeviyye, 2/ 156; Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, çev. Salih Tuğ, (Ankara: İrfan yayınları, 1993), 2/98.

⁸¹ "تَخَاجَانِ عَنْ صَاحِبَيْهِمَا" Müslim, "Müsâfirîn", 253; Tirmîzî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 5.

⁸² "أَفْرُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ يَأْتِي بِأَيِّ يَوْمِ الْقِيَامَةِ تَشْفِيْعًا لِأَصْحَابِهِ" "Müslim, Müsâfirîn", 252; Tirmîzî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 13; İbn Mâce, "Mukaddime", 16; Ahmed b. Muhammed İbn Hanbel, *el-Müsned*, 5/249, 251.

⁸³ Müslim, "Müsâfirîn" 212; Tirmîzî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 2.

⁸⁴ "خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ" Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 21; "Salât", 349; Tirmîzî, "Fezâilü'l-Kur'ân" 15; İbn Mâce Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *es-Sünen* (Beyrût: Dâru'r-Risâleti'l-İlmiyye, 2009), "Mukaddime", 16.

⁸⁵ "أَقْرَأُ وَارْتَقَى" Ebû Dâvûd, "Vitr", 20; Tirmîzî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 18.

⁸⁶ "مِثْلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِي يَفْرَأُ الْقُرْآنَ مِثْلَ الْأَنْزَجَةِ : رِيحَهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا حَلْوٌ" Buhârî, "Et'ime", 30; "Fezâilü'l-Kur'ân", 17, "Tevhîd", 36; Müslim, "Müsâfirîn", 243; Ebû Dâvûd, "Edeb" 16; Tirmîzî, "Edeb" 79; İbni Mâce, "Mukaddime" 16.

⁸⁷ "تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ، فَأَقْرَأُوهُ وَأَقْرَأُوهُ" Tirmîzî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 2

⁸⁸ Müslim, "Zikr", 38; Ebû Dâvûd, "Vitr", 14; Tirmîzî, "Kırâat", 12; İbni Mâce, "Mukaddime", 17.

⁸⁹ Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdirrahmân b. Abdî's-Samet ed-Dârimî, *es-Sünen*, nşr. Hüseyin Selîm Esed (Suusdi Arabistan: Dâru'l-Muğni, 2000), "Fedâilü'l-Kur'ân", 19, 22.

⁹⁰ "Tirmîzî, "من قرأ حرفاً من كتاب الله فله حسنة، والحسنة بعشر أمثالها لا أقول : الم حرف، ولكن : ألف حرف، ولا م حرف، وميم حرف" "Fezâilü'l-Kur'ân", 16.

⁹¹ Bu konuda Abdurrahman Çetin'in çalışmalarına bakılabilir. Abdurrahman Çetin, "Hatim İndirme ve Hükümleri-I, II, III", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (Aralık 1992) 29-37.

vermiştir."⁹² Abdullah b. Amr'ın kaç günde hatim indireyim? Sorusuna "kırk günde bir hatim", "ayda bir hatim" cevabını vermiş, daha fazlasına gücüm yeter ısrarları üzerine yedi günden kısasını uygun görmemiştir.⁹³ Verilen örnekler, kırâatin Hz. Peygamber tarafından bizzat teşvik edildiğini göstermektedir.

2.3. Kur'ân-ı Kerîm'i Güzel Sesle Kırâat

Kur'ân-ı Kerîm'i güzel bir şekilde okumak, Huşû içerisinde, devam eden bir programla, okuma usûlüne riâyet ederek, maksadı kavrama cehdi içerisinde, hayata tatbîk etmek amaçlı ve kendine has terennümü ile okumaktır. Âyet ve hadislerin bizleri yönlendirdiği hedef bu olmakla birlikte Kur'ân Kırâatini güzelleştirmeye, telaffuzda maharete, terennümdeki ölçüye davet eden hadisler bulunmaktadır.

Hız. Âişe'den gelen bir haberde Hz. Peygamber, "Kur'ân'ı gereği gibi güzel okuyan kimse, vahiy getiren şerefli ve itaatkâr meleklerle beraberdir. Kur'ân'ı kekeleyerek zorlukla okuyan kimseye de iki kat sevap vardır."⁹⁴ buyurmaktadır. Hadiste yer alan "güzel okuma" vurgusu; lafzıyla, manasıyla ve uygulamasıyla bir bütünlük içerisinde okuma olduğu muhakkaktır. Fakat hadisin devamında yer alan "zorlukla okuyan kimseye de iki kat sevap vardır." kısmı lafzî okuyuşun güzelliğinden bahsedildiğini akla getirmektedir. Ebû Hüreyre'den gelen bir rivâyette "Allah, güzel sesli bir peygamberin, Kur'ân'ı teganni ile yüksek sesle okumasından hoşnut olduğu kadar hiçbir şeyden hoşnut olmamıştır."⁹⁵ buyurmuştur. Berâ b. Azîb'in aktarmış olduğu Hz. Peygamber'in Tîn suresini güzel sesle okuduğu ile ilgili rivâyet⁹⁶ ve Abdullah b. Muğaffel'in naklettiği, fetih günü Allah Rasûlü'nün Fetih suresini sesini titreterek okuduğu haberlerinden⁹⁷ Hz. Peygamber'in terennümle kırâat ettiği de anlaşılmaktadır.

Hız. Rasûl, sahâbeden kırâatıyla mâhîr olan Abdullah b. Mes'ûd, Muâz b. Cebel, Übey b. Kâ'b ile Ebû Huzeyfe'nin azadlı kölesi Sâlim'i "Kur'ân-ı şu dört kişiden öğrenin." ifadesiyle⁹⁸ örnek göstermiş, Abdullah b. Mes'ûd'dan da kendisine Kur'ân okumasını istemiştir.⁹⁹ "Kim Kur'ân'ı nâzil olduğu gibi taze okumak isterse, İbni Ümmü Abd'in kırâati üzere okusun"¹⁰⁰ buyurmuş, sesinin güzelliğine işaretlerle Kur'ân okuyuşunda Ebû Mûsâ el-Eşârî'yi "Şüphesiz Dâvûd'a verilen güzel seslerden bir nağme de sana verilmiştir." dün gece senin okuyuşunu dinlerken beni bir görmeliydin!"¹⁰¹ sözüyle taltif etmiştir. Ebû Mûsâ da "Beni dinlediğini

⁹² Tirmizi, "Kırâat",13; Dârimî, "Fedâilü'l-Kur'ân,33; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh Hâkîm en-Neysâbûrî, *el-Müstedrek Ale's-Sahihâyn*, nşr. *Mustafa Abdülkadir Ata* (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-İlmiyye, ts), 1/757; Ahmed b. El-Hüseyn b. Ali b. Mûsa Beyhâkî, *Suabu'l-Îmân* (Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 2003), 2/348,

⁹³ Buhârî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 34; Müslim, "Siyam", 184; Ebu Davud "Salât", 329; Tirmizi, "Kırâat", 13.

⁹⁴ Buhârî, "Tevhîd", 52; Müslim, Müsâfirîn 243; Ebû Dâvud, "Salât", 349; Tirmîzî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 13.

⁹⁵ " مَا أَذِنَ اللَّهُ لِشَيْءٍ مَا أَذِنَ لِنَبِيِّ حَسَنَ الصَّوْتِ يَتَعَنَّى بِالْقُرْآنِ يَجْهَرُ بِهِ " Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 19; "Tevhîd", 32; Müslim, "Müsâfirîn", 232-234; Ebû Dâvud, "Vitr", 20; Tirmîzî, "Fezâilü'l-Kur'ân" 17; Nesâî, "İftitâh", 83.

⁹⁶ "فَرَأَى فِي الْعِشَاءِ بِاللَّيْلِ وَالرَّيْثُونَ ، فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا مِنْهُ" Buhârî, "Ezân", 102; Müslim, "Salât", 177; İbn Mâce, "İkâmet", 10.

⁹⁷ Buhârî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 24, 30, Meğâzî, 48, Tevhîd, 50; Müslim, "Müsâfirîn", 237; Hz. Peygamber'in sesindeki titreminin devenin sarması ile ya da medleri yerine getirme gayesinden meydana geldiği ifâde edilmiştir. Köktaş, *Ahlâk Hadisleri-II*, 26.

⁹⁸ Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 8, 31; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 116; İbn Mâce, "İkâmetü's-şalât", 176.

⁹⁹ " فَرَأَى عَلَى الْقُرْآنِ " Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân" 33, 35; Müslim, "Müsâfirîn" 247. Ebû Dâvûd, "İlm" 13; Tirmîzî, "Tefsîr", 5.

¹⁰⁰ İbn Mâce, "Mukaddime", 11; İbn Hanbel, *Müsned*, 1/ 7, 26

¹⁰¹ " لَقَدْ أَوْتَيْتَ مَرْمَارًا مِنْ مَرَامِيرِ آلِ دَاوُدَ لَوْ رَأَيْتَنِي وَأَنَا أَسْتَمِعُ لِقِرَائَتِكَ الْبَارِحَةَ " Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 31; Müslim, "Müsâfirîn" 235-236; Tirmîzî, "Menâkıb", 55; Nesâî, "İftitâh", 83; İbni Mâce, "İkâme", 176.

bilseydim o tilâveti senin için süsledikçe süslerdim.” diye mukâbelede bulunmuştur.¹⁰² Hz. Aîşe'den gelen bir rivâyete göre, babası Hz. Ebû Bekir'in evinde Kur'ân okuduğu ve dışardan işitilen içli okuyuşu ve tatlı sesini komşuların dinlemek niyetli evin önünde toplandığı belirtilmektedir.¹⁰³ Yine Hz. Aîşe, mescitte benzeri görülmemiş güzellikte bir kırâate tanık olduğundan bahsetmiş, Hz. Peygamber de mescide kadar gitmiş okuyucuyu biraz dinledikten sonra bu, Ebu Huzeyfe'nin kölesi Sâlim. Ümmetimden böyle adamlar gönderen Allah'a hamdolsun.”¹⁰⁴ buyurmuştur. Üseyd b. Hudayr bir gece evinde Kur'ân okurken şahit olduğu farklılıklardan bahsetmiş, Hz. Peygamber de, güzel sesle kırâatine meleklerin iştirak ettiğini haber vermiş bu minval üzere okumaya devam etmesini tavsiye etmiştir.¹⁰⁵ Müezzin olarak sesinin güzelliğine binanen Bilâl-i Habeşî seçilmiştir.¹⁰⁶ Dahası " مَنْ لَمْ يَتَعَنَّ بِالْقُرْآنِ فَلَيْسَ مِنَّا " "Kırâatini sesiyle güzelleştirerek okumayan kimse bizden değildir.”¹⁰⁷, “Seslerinle Kur'ân-ı güzelleştiriniz. Muhakkak ki güzel ses, Kur'ân okuyuşuna güzellik katar.”¹⁰⁸ buyurmuştur. Kur'ân'ın güzel sesle okunmasından gaye şânını yüceltmek değildir. Çünkü o zaten ebedî bir mucizedir. Maksat güzel okuyarak insanları dinlemeye teşvîk etmek ve ruhlarda manevî bir tesir meydana getirmektir.¹⁰⁹

İşte bu ve benzeri hadisler kırâatin tatlı bir makam ve etkileyici bir ses tonuyla icra edilmesinin hem meşruluk delili hem de teşvik edici müeyyidesi olmaktadır. Kutsal metinlerin hidâyete erdiren muhtevalarıyla, müessir bir edâ içerisinde okunmalarına imkân tanıyan lahûtî bir mûsikî barındırmaları ilâhî mesajın muhatapları sürükleyicilik özelliği arz etmektedir.¹¹⁰ Kur'ân-ı Kerîm'in okunması anında sesin güzelleştirilmesi, dinleyenlerin daha rahat anlayacağı şekilde okunması veya dinleyenlerin vahiyden daha çok etkilenmesi için Kur'ân-ı Kerîm'i anlamına uygun tilavet edilmesi¹¹¹ olarak da yorumlanmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in âhneği ve kendine haz terennümü yüce ve ince duyguları uyandırıp zirveye ulaştırmakta, akıl gücünü sağlamlaştırmakta, ruhları manevi atmosferlere sevk etmektedir.¹¹²

Verilen örnekler lafzın terennümü anlamında kırâatin varlığına açık delil oluşturmaktadır.

¹⁰² Ebûbekîr Ahmed b. Hüseyin Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, (Haydarabat: Dâiretü'l-Maarîf, 1924), 3/12; İbnü'l-Esîr Mecdu'd-Dîn el-Mübârek b.Ahmed el-Cezerî, *Câmiü'l-usûl fî ehâdisi'r-Rasûl*, (yy. el-Mektebetü'l-Hulvânî, 1972), 9/79.

¹⁰³ İbn İshak. *Sîretü İbn İshâk*, 1/18; İbn Hişâm, *Sîret*, 2/ 219; Buhârî, *Mesâcid*, 52; Buhârî, *Fedailü'l-Kur'ân*, 15.

¹⁰⁴ İbn Mâce, “İkâme”, 176.

¹⁰⁵ Müslim, “Salâtu'l-Müsâfirîn”, 36.

¹⁰⁶ Tirmizî, “Salât”, 43.

¹⁰⁷ " مَنْ لَمْ يَتَعَنَّ بِالْقُرْآنِ فَلَيْسَ مِنَّا " Buhârî, “Tevhîd”, 44; Ebû Dâvûd, “Vitr”, 20; İbni Mâce, “İkâmet”, 176

¹⁰⁸ Ebû Dâvûd, “Vitr”, 21.

¹⁰⁹ Köktaş, *Ahlâk Hadisler II*, 19.

¹¹⁰ Necdet Çağıl, “Uluslararası Kırâat Sempozyumu”, *Kur'ân Kırâatinde Mûsikî* (Tarihten Günümüze Kırâat İlimi, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015), 328, 3.29.

¹¹¹ Hocoğlu, “Okuma ve Anlama Üzerine: Kur'ân Tilâvetiyle İlgili Bazı Kavram ve Rivâyetlerin Değerlendirilmesi”, 233.

¹¹² Abdülmecid Okçu, “Kur'ân Tilâvetinde Ezgi”, *Dini Araştırmalar Dergisi* 10/28 (Ağustos 2007), 246.

2.4. Kur'ân-ı Kerîm'i Ezberlemeye Teşvik

Allâh'ın değişmez Kelâm'ı¹¹³ olan ve bizzat Allah tarafından korunacağı belirtilen¹¹⁴ levhde mahfuz¹¹⁵ olan Kur'ân-ı Kerîm ilk olarak vahiy meleği Cebrâil ve ardından Hz. Peygamber tarafından ezberlenmiştir. Beşerî manada Kur'ân-ı Kerîm'in ilk hafızının Hz. Muhammed Aleyh'is-Selâm olduğu anlaşılmaktadır. "Vahyi tam alma telâşı yüzünden acele ile dilini hareket ettirme. Onu zihninde toplayıp okumanı sağlama işi bize aittir." (Kiyâme 75/16-17) âyeti de bunun açık delilidir. Hz. Peygamber'in örnekliliği ve teşvikiyle de geçmişten günümüze binlerce mümin Kur'ân hafızı olmuş ve bu konuda eğitim veren köklü kurumlar vücut bulmuş, Kelâm-ı Kadîm'in korunma vasıtalarından birisi de onun ezberlenmesi olmuştur.¹¹⁶

Kur'ân'ı Kerîm'in hıfzı ile ilgili olarak "Kalbinde Kur'ân'dan bir miktar bulunmayan kimse harap ev gibidir."¹¹⁷ "Şu Kur'ân'ı hâfızanızda korumaya özen gösteriniz. Muhammed'in canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Kur'ân'ın hâfızadan çıkıp kaçması, bağlı devenin ipinden boşanıp kaçmasından daha hızlıdır."¹¹⁸ "Kur'ân hâfızı, bağlı devenin sâhibine benzer. Deve sahibi devesini sürekli gözetirse elinde tutar. Eğer onunla ilgilenmezse kaçıp gider."¹¹⁹ buyurularak kırâatte sürekliliğin gereği vurgulanmıştır. Kur'ân okumada mahir ve ezberi çok olanlar Hz. Peygamber tarafından imamlıkta ve ordu komutanlığında tercih sebebi sayılmış,¹²⁰ bir sahâbinin hıfzettiği sûreleri nikâhta mehir olarak kabul etmiştir.¹²¹ Uhûd savaşında şehitler ikişerli olarak defnedilmiş ezber bildiği sureler daha fazla olan sahabî ön sıraya konulmuştur.¹²²

Verilen örneklerde Kur'ân-ı Kerîm'in tamamen ya da kısmen ezberlenmesinin ve ezberin muhafaza edilmesinin gereği vurgulanmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemek ve ezberi muhafaza etmek, metni tekrar tekrar okumayı gerektirmektedir. Bu durum da metnin telaffuzu anlamında kırâatin varlığını, gereğini ve önemini göstermektedir.

3. TECVÎD İLE KIRÂAT

Ayrı bir başlık halinde değinilmesine ihtiyaç duyduğumuz diğer bir husus da kırâatin ayrılmaz parçası olan tecvîdi önemsizleştiren değerlendirmelerdir. Kırâatle ilgili olumsuz yaklaşımlar tecvîd açısından da sorunlu bir yaklaşım olarak kendini göstermektedir. Tecvîd; "kaf çatlatmak, talebenin kafasını çatlatmak, 'g', 'g' demek..."¹²³ zamanı boş yere heba etmek" gibi eleştirilerle/yermelerle hafifleştirilmek istenmektedir.

¹¹³ "كَلَامَ اللّٰهِ" el-Bakara 2/75.

¹¹⁴ "Kesin olarak bilesiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyan da yine biziz." el-Hicr 15/9

¹¹⁵ "Şüphesiz o (asılsız saydıkları kitap) şanı yüce bir Kur'ân'dır; Levh-i mahfûzdadır. El-Bürûc 85/21-22.

¹¹⁶ Çetin, *Kur'ân Okuma Esasları*, 6.

¹¹⁷ "إِنَّ الَّذِي لَيْسَ فِي جَوْفِهِ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ كَالْبَيْتِ الْخَرْبِ" Tirmîzî, "Fazâilü'l-Kur'ân", 18; Dârimî, "Fazâilü'l-Kur'ân", 1; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned*, 1/223.

¹¹⁸ "تَعَاهَدُوا هَذَا الْقُرْآنَ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَئِنْ أَشَدُّ نَقَلْتُمْ مِنَ الْإِبْلِ فِي غَلْبِهَا" Buhârî, "Fazâilü'l-Kur'ân", 23; Müslim, "Müsâfirîn", 231.

¹¹⁹ "إِنَّمَا مَثَلُ صَاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ الْإِبْلِ الْمُعَلَّةِ، إِنْ عَاهَدَ عَلَيْهَا أَمْسَكَهَا، وَإِنْ أَطْلَقَهَا، ذَهَبَتْ" Buhârî, "Fazâilü'l-Kur'ân", 23; Müslim, "Müsâfirîn", 226; Nesâî, "İftitâh", 37.

¹²⁰ Tirmîzî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 2; Nesâî, "İmâmet", 11.

¹²¹ Buhârî, "Nikâh", 38.

¹²² Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 65, 67.

¹²³ Mustafa İslamoğlu, "Kaf Çatlatmak Onun Temel Meselesi", *YouTube* (14 Aralık 2013), 00:20:00 - 00:41:00. Mustafa İslamoğlu, "Kur'ân'ın Manasının Kaf Çatlama Kadar Değeri Kalmadı", *YouTube* (6 Temmuz 2013), 00:03:14- 00:03:20.

Kur’ân-ı Kerîm’in tertîl ile okunması emri tecvîd ile okumak olarak da yorumlanmış ve buradan hareketle tecvîdin, en azından manayı bozmayacak düzeyde okumayı başarmanın farz olduğu belirtilmiştir.¹²⁴ Tecvîd ilmi Hz. Peygamber dönemindeki otantik okuma biçiminin asırlar boyunca herhangi bir yozlaşmaya uğramadan saklı tutulmasının yegâne güvencesi olmuştur.¹²⁵ Hz. Peygamber’in kırâatinin hususiyetlerinden bahseden rivâyetlerde “tertîl”, “tezyîn” ve “tahsîn” gibi tecvîd vasıflı kelimelerin öne çıktığı görülmektedir.¹²⁶ Hz. Nebî’nin; ağır ağır, harf ve kelimelerin hakkını vererek okuması ile ilgili hadisler, harflerin mahreçlerini/sıfatlarını tatbik etmek ve tertîl üzere okumak; medli okuması ile ilgili rivâyetler ‘med-kasır’ hususuna dikkat etmek; dura dura okuması ile ilgili hadisler de “vakıf”, “vasıl” ve “ibtidâ” kurallarını ortaya koymak olarak değerlendirilmiştir.¹²⁷ Kur’ân-ı Kerîm’in tecvîdi de “med-kasır”, “vakıf-vasıl-ibtidâ” ve “harflerin mahreç ve sıfatları” hususlarını yerine getirmekten başkası değildir. Bu hususlar, muhtevası daha sonra detaylandırılacak olan tecvîd ilmine dayanak teşkil etmektedir. Hz. Ali tarafından Kur’ân-ı Kerîm’de iki ayrı âyette geçmekte olan ‘tertil nedir?’ sorusuna verilen “تجويد الحروف ومعرفة الوقوف” cevabı¹²⁸ isim ve içerik olarak erken dönemde “tecvîd” kavramının da gündeme geldiğini göstermektedir. İbnü’l-Cezerî Mukaddimesinde konuyla ilgili olarak;

وَالأخذ بالتجويد حتمٌ لازمٌ مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرْآنَ آثَمَ
لأنَّهُ بِهِ إلا لَهُ أَنْزَلَ وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلَا

‘Tecvîd gerekli bir iştir ve Kur’ân’ı ona göre okumayan hata/günah işlemiş olur.

Çünkü Kur’ân o şekilde Allah’tan nazil olmuş ve bize de öylece ulaşmıştır.”¹²⁹

beyti ile usulüne uygun kırâatin yani tecvîdin gereğini vurgulamıştır.

Her dilin bir aksanı/diksiyonu/telaffuzu/ımlası bulunmaktadır. Türkçe’nin de öyledir. Örneğin Türkçe bir metnin noktalama işaretlerine dikkat edilerek okunması elzemdir. Bu durum tecvîd açısından vakıf ve ibtidâ kurallarına benzetilebilir. Yine Türkçe bir metnin seslendirilmesinde tonlama ve vurgu temsili okumanın karşılığı olarak düşünülebilir. Tecvîdin en önemli alanı olan harflerin mahreç ve sıfatları konusu da telaffuz/diksiyon ile mukayese edilebilir. Kelimelerin/harflerin doğru telaffuzu yönüyle düşünenecek olursak meselâ Türkçe’de yazı dilinde “değer”, “eğer”, kelimelerinin “deyer”, “eyer” şeklinde yazılması hatalıdır ve anlama etki etmektedir. Aynı şekilde yazı dilinde “değer”, “öğretmen”, “eğer” olarak yazılan bu ifadelerin konuşma dilinde de aynı şekilde “değer”, “eğer” şeklinde yumuşak ‘ğ’ vurgusuyla telaffuz edilmesi doğru değildir ve ‘teshîl’ ile okunmalıdır. “Soğan”, “bağ”, “sağ”, “yağ” kelimelerini “değer”, “öğretmen”, “eğer” kelimelerinde olduğu gibi ‘ğ’ harfini konuşma dilinde “y” olarak “teshîl” ile telaffuz edersek manayı doğru aktarmış olabilir miyiz? Bu durumda “Sağ”, “say”; “yağ”, “yay”; “soğan”, “soyan”; “bağ”, “bay” haline gelmeyecek mi? Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Sessiz benzeşmesi, ses yumuşaması/sertleşmesi, ünlü düşmesi, kaynaştırma vb. birçok uygulama örnek olarak verilebilir. Vurgular ve tonlamalar da düşünülürse telaffuzun/diksiyonun ne denli önemli olduğu anlaşılacaktır. Bir Türkçe öğretmenin konuşma dilinde, yazı dilinde

¹²⁴ Celâlettin Karakılıç, *Tecvîd İlmi* (Ankara: yy., 1982),18.

¹²⁵ İbrahim Tetik, “Tevîdin Gerekliliği Sorunu: İbnü’l-Cezerî Öncesi ve Sonrası” (Uluslararası İbnü’l-Cezerî Sempozyumu, Bursa, 2018), 28.

¹²⁶ Fatih Çollak, “Uluslararası Kırâat Sempozyumu”, *Tecvîd İlmi Ortaya Çıkış ve Gelişimi* (Tarihten Günümüze Kırâat İlmi, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 368.

¹²⁷ Çollak, “Tevîd İlminin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”. 369.

¹²⁸ Cezerî, *en-Neşr fi’l-kırâati’l-aşr*, 1/209.

¹²⁹ Şemsü’l-Dîn Ebü’l-Hayr ibnü’l-Cezerî, *Manzûmetü’l-mukaddime* (yy. Dârü’l-Muğni, 2001), 11.

yani Türkçe'nin imla kurallarında sıkça hatalar yapması eleştiri konusu olur. Bu durum kabul edilemezse bir Müslümanın özellikle bir ilahiyatçının, bir din görevlisinin, Kitâb'ını tecvîd kurallarına uygun olarak okumasını önemsizleştirmek, bunun alt yapısı bir nevi diksiyon kursu olan "tâlim", "tecvîd" ve "tashih-i hurûf" eğitimlerini zaman kaybı olarak lanse etmek kabul edilebilir değildir. "Kur'ân-ı Kerîm, kendini sözlerin en güzeli olarak tarif etmektedir. "Sözlerin en güzel, güzel bir şekilde yaşanmalıdır, güzel bir şekilde yaşanması güzel bir şekilde anlaşılmasıyla, güzel bir şekilde anlaşılması da güzel bir okuyuşla yani anlamı ortaya çıkaracak güzel bir telaffuzla okumayı gerekli kılmaktadır. Lafızlar manaları ortaya çıkarır. Kur'ân'ı Kerîm hem manası hem de lafzı ile mucîz olan bir Kitap'tır. İlâhî Kelâm'ı Peygamber efendimizin dilinden döküldüğü şekliyle okumaya önem verilmelidir."¹³⁰

Harfler/kelimeler, manaların kalıpları/kapları olarak düşünülebilir. Bilinmelidir ki doğru mana ancak doğru ve etkili telaffuzla taşınabilir. Şekil/lafız/biçim hedef alınır ve önemsizleştirilirse bu yaklaşım içeriği de olumsuz etkileyecektir. Şekil/form/kalıp/lafız/kabuk olmadan mana korunabilir mi/taşınabilir mi? Şekle yönelik eleştirilerin bu açıdan da değerlendirilmesi gereklidir. Şekilcilik eleştirilebilir fakat şeklin önemsizleştirilmesi hatasına düşülmemelidir. Şekil ile şekilcilik birbirine karıştırılmamalıdır. Örneğin namazın bir manası/kimyası/özü bir de şekli/formu/ritüeli bulunmaktadır. Namaz bu şekil içerisinde namazdır. Namazla ulaşılmak istenen gayeye namazın tatbik şeklini kaldırarak ulaşmak mümkün olabilir mi? Şekli silikleştirmek/önemsizleştirmek/ortadan kaldırmak öze de etki edecektir. Özün kaybolması sonucunu doğuracaktır. Lafızlar manaların yürüdüğü yollar, taşındığı köprüler korunduğu elbiseler gibidir. Manayı öne çıkarırken lafzı/elbiseyi önemsizleştiren simaların kendi elbiselerine azami dikkat ettiklerini görmekteyiz. Elbise önemli değil, önemli olan kalptir deyip kürsüye/sahneye/huzura pejmürde/peşpaye/pasaklı çıkmayı kabul edebilirler mi? Kur'ân'ın kırâati/lafzı da manaların elbiseleri olarak düşünülebilir. Kırâatin tecvide/usulüne uygun okunması, tahsîn ile tezyîn ile edâ edilmesi elbisenin güzelleştirilmesidir. Kendi kıyafetlerinin güzelliğine dikkat edip vahyin elbisesi olan tecvide gereksiz anlamına gelecek yaklaşımlar ve manasız¹³¹ olarak gören değerlendirmeler kabul edilebilir değildir.

¹³⁰ Vehbi Cansız, "Sözün En Güzeli Kur'ân", 00:06:27-00:07:29.

¹³¹ Tecvîd uygulamalarından hareketle de nice anlamlara ulaşılabilir. Örnek olması açısından 'sakin nûn ve tenvîn' kapsamındaki tecvîd uygulamalarının şahsımda düşündürdüklerini paylamak isterim. "Tenvîn" ve "Nûn'u Sâkin"

Tenvîn de "Sâkin Nûn" dur bir bakıma.

Kur'ân-ı Kerîm'de beş farklı şekilde kırâat olunur "Nûn'u Sâkin"

Ğunneli idğam olur, ğunnesiz idğam olur.

İhfâ olur çoğu kere, arasıra da iklâb.

Bazen de ızhâr eder kendini. "Buradayım der" kimliğine sahip çıkarak.

İlmi, âdâbı, tevazuu, fedakârlığı ve vekârı terennüm eder sâkin sâkin.

Kendinden sonra gelen harftir bu çeşitliliğin sebebi. Bu yüzden müteyakkızdır. Karşısına kim çıkacak diye dikkat eder sâkin sâkin.

Güzellik adına vazgeçer çoğu kere kendi benliğinden. Bir terennüm oluşsun diye idğam olur, ihfâ olur, iklâb olur itiraz etmez. Katılır Kur'ân'ın nağmesine, destek olur ahengine. Vahdet için rıza gösterir, "sen" "ben" demez. Fedakârlık eder sâkin sâkin.

Sıra "boğaz harfleri"ine gelince hiç taviz vermez. Zatıyla sıfatıyla "buradayım" der, ızhâr olur. Kişiliğine sahip çıkar, yedirtmez kendini. Koyar kimliğini ortaya. Vakur bir duruş sergiler sâkin sâkin.

4. SORUNLU YAKLAŞIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Konuyla ilgili âyetler, Hz. Peygamber'in uygulamaları ve teşvikleri, kırâatin ehemmiyetine, lafzın telaffuzu ve terennümü anlamındaki okuyuşun ilgili âyet ve hadislerde mündemiç olduğuna işaret etmektedir. Anlamayı inşa etmeye kırâati önemsizleştirerek başlamak doğru değildir. Kiraat anlamaya ve yaşamaya giden yolun ilk basamağıdır.¹³² Kur'ân kırâati İslam arsası üzerine yapılmış gecekondur gibi değerlendirilemez kaç yapalım derken göz çıkarabilir; anlama inşa edilmeye çalışılırken okuma da yok edilebilir. "Bu sebeple mananın metne, metnin de kırâate olan ihtiyacı göz ardı edilmemelidir. Bütün bu aşamaların gerçekleşmesi için zikredilen basamakların/sıralamaların öncelik-sonralık, gereklilik-gereksizlik vb. şekilde değerlendirilmesi yanlış olacaktır."¹³³

Her insanın Kur'ân'la ilişkisi farklı düzeylerde. "okuyan", "okuyan ve anlamını bilen", "okuyan anlamını bilen ve uygulayan", "okuyan derinlemesine kavrayan ve içtihat eden/hüküm çıkararak" hepsinin alacağı pay derece derecedir.¹³⁴ Daha doğrusu insanların, Kur'ân'ı vesile edinerek Allah ile iletişim kurması farklı farklıdır. Akademik manada bir araştırmaya mebni olarak Kur'ân okuma, bir hükme ulaşabilme cehdi ile Kur'ân okuma, metnin dilini kısmen anlayarak okuma vb. şekillerde Kur'ân okumanın farklı düzeyleri bulunmaktadır. Mukteza-i hale göre ilâhî metni anlamının gereği ön plana çıkarılmalıdır. Herkesten bir müçtehit gibi ya da bir akademisyen gibi, bir vaiz yahut bir müftü gibi Kur'ân okumasını beklemek/istemek ne derece gerçekçidir ya da ne derece doğrudur?

"Kur'ân kırâati, kişi ile Rabbi arasında güçlü bir bağ oluşturur.¹³⁵ Bir insan; okuyarak, belki koklayarak ya da sadece tutarak veya yüzüne bakarak Kur'ân'-ı Kerîm'le ya da Kur'ân-ı Kerîm üzerinden Rabbi ile bir iletişim kurmaktaysa bu yapılanın "faydasız" olduğu iddiası/ifadesi ile insanların elindeki köprü de alınmış olmaktadır. Konuşmalar muhataplar dikkate alınarak yapılmak zorundadır. "Sadece meâle yönlendirerek esip savurmak, lafızların kırâatini manasız olarak değerlendirmek doğru olamaz. Kur'ân'ın yüzüne bakan, gözünü şereflendirir. Kur'ân'ı okuyan dilini şereflendirir. Kur'ân'ı anlayan aklını ve kalbini şereflendirir, Kur'ân'ı yaşayan hayatını şereflendirir."¹³⁶ Kur'ân-ı Kerîm'i bir kişinin eline alıp 'Bu ne güzel kitap, Rabbimin kitabı' demesinin derin bir anlamı vardır.

... ve bir sûreye onunla başlamıştır Allah Azze ve Celle. Kalem Sûresidir bu sûre. Surenin ilk âyeti üç kelimededen oluşur. Sonda "Satırlar" vardır, ortada "Kalem" ve en başta yerini almıştır "Nûn", sâkin sâkin.

"Nûn", "kalem" ve "satırlar". Satırlar kaleme; kalem, Nûn'a muhtaçtır. Nûn hokkadır, noktası mürekkep. Kalem Nûn'dan beslenir, satırlar kalemden. Nûn bize ilmi hatırlatır sâkin sâkin.

İnsan da "Sâkin Nûn" gibi olmalıdır bana göre. Zaten biri ârız biri lâzım olmak üzere iki "Sâkin Nûn" ile yüklüdür "insan", vakıf halinde. Vaslında da tenvîn tezahür eder "insan"ın.

Her insan, müteyakkız olmalı "Sâkin Nûn" gibi. Vahdetin terennümü için "sen" "ben" demeden ittifak etmeli, idğam olmalı sözlerin en güzeline ve iklâb olmalı hayatın en anlamlısına. Ve dik durmalı yeri geldiğinde, koymalı tavrını orta yere sâkin sâkin.

Vahyin damlalarına açmalı gönlünü, zihnini, dimağını ve sadrını; kalemin Nûn'a açıldığı gibi. İliklerine kadar, bütün hücreleriyle dolmalı ve taşmalı sadırdan satırlara. Şefkatle dokunan el olarak taşmalı. Hikmetle bakan göz olarak taşmalı. Hakikati konuşan dil olarak taşmalı. Kalemin satırlara taşıdığı gibi. Sâkin sâkin.

¹³² İmran Çelik, "Sözün En Güzeli Kur'ân", 00:01:42-00:01:46.

¹³³ Ali Öge, "Rivâyet ve Dirâyet Tefsirlerinde Tertîl Âyetlerinin Yorumlanma Biçimi", 27.

¹³⁴ Köktaş, *Ahlâk Hadisleri-II*, 25.

¹³⁵ Kadir Taşpınar "Sözün En Güzeli Kur'ân", 00:04:00-00:04:07.

¹³⁶ Okuyan, "Bir Müslümana Ömrünün Sonuna Kadar, Anlamadan Kur'ân Okumak Yakışmaz", 00:01:32-00:03:28.

Okumadan yüzüne bakmanın dahi yüce bir değeri vardır. Kur'ân-ı Kerîm'in manası gibi lafzı da Allah'ın vahyidir.¹³⁷ Biliriz ki kadınıyla erkeğiyle nice Müslüman, Kur'ân dilini bilmeden okusa da nice bilerek okuyandan daha fazla hissederek onunla gönül ve ruh yakınlığı kurarak okuyabilir. Kur'ân'ın lafzını anlayarak okuyan kimi insanlardan daha çok istifade etmiş olmanın huzuruyla Mushaf'ın başından kalkabilir.¹³⁸ Kur'ânî bir hayat elbette anlamakla ilişkilidir. Fakat manayı bilmek tek çözüm olsaydı Arapça konuşan Arapçayı bilen insanların en iyi Müslümanlar olması gerekirdi. Durumun böyle olmadığı, kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Öğüt alabilmek, ders çıkarabilmek için elbette Yüce Kitâb'ın emirleri yasakları öğrenilmeli manasına muttali olunmalıdır. Bu husus asla yadsınmaz. Fakat yüzünden okumayı, anlamadan okumak olarak değerlendirmek "Bal dolu kavanozu dışardan yalamak" şeklinde teşbih etmek asla doğru değildir. İman için ve itaat için bazen bir insanın gönlüne/ zihnine/kalbine bir kelimenin veya bir nağmenin düşmesi yeterli olurken bir başkasına ciltler dolusu tefsir etki etmeyebilir. Nitekim Kur'ân'ın manasını birçok Müslümandan hatta ilahiyatçıdan daha iyi bilen ve hacimleri kabarık eserlere de imza atan nice müsteşrikler vardır. Manayı bilmek tek başına yeterli olsaydı müsteşriklerin tamamı iman etmiş olacaktı. Mekke'de Medîne'de müşrik de münafık da kalmayacaktı. Dahası bugün yeryüzünde Müslüman olmayan Arap ve Arapça bilen kalmayacak, en ahlaklı insanlar Arapça bilenler olacaktı.

Sonra etrafta manaya asla zaman ayırmayıp harıl harıl kırâat ile meşgul olan ve Kur'ân'la ilişkisinde bunu yeterli gören varsa "Ne yapıyorsunuz?" "Hadi biraz da anlamaya çalışalım." "Bu yaptığınız eksiktir." denebilir/denmelidir. Kim okuyor? Okuyan var mı? En son ne zaman Kur'ân'dan bir sayfa okudunuz? diye bir soru sorulsa; günler, haftalar, aylar hatta yıllar geçmiş de bir satır Kur'ân okumamış milyonlarca cevapla karşılaşılacaktır. "Manasını bilmiyorsan, ne dediğini anlamıyorsan boşuna okuyorsun." türü yaklaşımların, Kur'ân'ı anlamaya yönlendirdiğinden çok okumadan uzaklaştırabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Manaya merak salmanın kırâatle başlayabileceği de unutulmamalıdır

Kur'ân Kırâatinin anlamadan kopuk olduğu varsayımı da doğru değildir. İnsan, bülbülün ötüşünden, rüzgârın esintisinden, ormanın uğultusundan, nehrin şakırtısından, yaprağın hışırtısından farklı bir anlam dünyasına dalabilmektedir. Kur'ân kırâati bir yönüyle de bülbülün nağmesi, rüzgârın esintisi, yaprakların hışırtısı, nehrin şakırtısı gibi okuyucusu ve dinleyicisini müstesna ufuklara götürebilir. Okuma esnasında cennet cehennem kelimelerini görmüş olmak, Müslüman olduğu bilincini yenilemek, önemli bir anlama olmalıdır. Kırâat ile insan olma, Müslüman olma vasıflarının hatırlanması, kalbe inşirah doğması, gönle huzur dolması önemli bir anlamadır. Kırâat asgari düzeyde bu duygu ve düşünceyi sağlayacak niteliktedir. Hz. Peygamber senetü'l-vüfûd¹³⁹ döneminde İslâm'ı kabul etmeye gelen heyetlerden Sakîf Kabilesi heyeti için Mescîd-i Nebî'de bir çadır kurdurmuş, kırâat olunan Kur'ân-ı dinlesinler de kalplerine bir rikkat gelsin istemiştir.¹⁴⁰ Kur'ân-ı dinleyen bir kişi yaptığı bir hatanın üzüntüsünü yaşayıp Allah'ım beni bağışla diye tövbeye yöneliyor nedamet gözyaşları döküyorsa ileri düzeyde bir anlama hâsıl olmuştur.¹⁴¹ Bazen okumanın/dinlemenin daha engin bir ufka götürdüğü de olmaktadır. Bir ezanı

¹³⁷ Bilgiz, "Kur'ân-ı Kerîm'i Anlamak", 00:06:50-00:07:02.

¹³⁸ Mustafa Çağırıcı, "Kur'ân'ı okumak, hissetmek, anlamak", 16 Ekim 2018, <https://www.karar.com/yazarlar/mustafa-cagirci/kurani-okumak-hissetmek-anlamak-8185>.

¹³⁹ Hz. Peygamber'le görüşmek için Medine'ye gelen heyetlerin çokluğundan dolayı hicretin 9. (630) yılına verilen isim

¹⁴⁰ Ahmet Önkâl, Rasûlullâh'ın İslâm'a Dâvet Metodu, (Konya: Kitap Dünyası Yayınları, 2000), 258.

¹⁴¹ Mustafa Öztürk, "Kur'ân'ı Müslümanca Anlamak için" YouTube (19 Ağustos 2014), 00: 59:00-01:49:00.

okumak dinlemek kelimelerin anlamını bilmese de kişiye derin anlamlar aktarabilir. Cephede bir neferin okuduğu Kur’ân’ın, özellikle zor demlerde dinlenen bir ezanın iç dünyada oluşturduğu etkiyi/manayı başka türlü elde etmek mümkün olamayabilir. 15 Temmuz’da ülkemize yapılan saldırı esnasında okunan salaların milletimiz üzerinde oluşturduğu etki bunun en güzel örneğidir. Sala metninin terennümü yerine içeriğinin ilan edilmesi bu etkiyi oluşturabilir miydi? Ya da bu etkinin metnin içeriğini bilenlerde bilmeyenlere oranla daha yoğun hissedildiği söylenebilir mi? Elbette içerik önemlidir. Fakat içeriğine muttali olamadığın okumadan dinlemeden bir şey anlayamazsın demek doğru değildir. Tertil, tilâvet ve kırâat kavramları okumayı, anlamayı ve uygulamayı emretmektedir.¹⁴² Kur’ân-ı Kerîm okunmalı anlaşılmalı ve uygulanmalıdır. Kur’ân’ı anlamının ve yaşamının gereğini mutlaka ve mutlaka anlatmanın, manayı kavramak için ilave programlar oluşturmanın tefsir/meal derslerini artırmanın acil süreli bir ihtiyaç olduğu her ortamda altı çizilmelidir. Fakat manaya vukufiyetin altı çizilirken kırâatin, tecvîdin üstünü çizmek hatasına/tehlikesine düşülmemelidir.

Kur’ân-Kerîm’in sadece kırâat edildiği, neyi emrettiğine neyi yasak ettiğine dikkat edilmediği ileri sürülmektedir. Kur’ân kursları, imam hatipler, ilâhiyatlar, ekranlarda yer verilen kırâat müsabakaları, camilerde ve evlerde mukabeleler, hatimler de lafzın muhkem olduğuna kimsenin anlama merakı olmadığına örnek gösterilmekte özellikle de bir Müminin cenazesinin defni esnasındaki okumalar istihzâi cümlelerle dile dolanmaktadır. Kur’ân kursunda elbette Kur’ân eğitimi alan bir öğrenci metni doğru okumayı başarmak durumundadır bunun için de metnin kırâatine yoğunlaşmaktadır. Daha sonra eğitimini ilerletecek içeriği elde etmeye de güç yetirebilecektir. Bugün Kur’ân’ı Kerîm’i anlama noktasında ciddi mesafeler almış birçok müfessirin, fakihin, muhaddisin ilahiyatçı akademisyenin tedrisatının ilk aşamasında hafızlık eğitimi bulunmaktadır. Ayrıca kursların müfredatı incelenirse ‘Temel Dini Bilgiler’ ismi altında ‘Akaid’, ‘İbâdet’, ‘Ahlâk’ ve ‘Siyer’ dersleri verilmekte ayrıca kısa surelerin anlamları, hatta daha fazlası da öğretilmektedir. İlâveten Kurs hocaları tarafından İslâm’ı yaşatmaya yönelik çeşitli programlar da tertip edilmektedir. Bu dersler elbette Kur’ân’ın emirlerinin ve yasaklarının öğrencilere aktarılmasıdır. İmam Hatip Liselerinde Kur’ân-ı Kerîm’i yüzünden okumaya yönelik her dönem işlenen Kur’ân dersleri yanında yaklaşık olarak 72 saat Tefsir, 72 Saat Hadis, 72 saat Temel Dini Bilgiler, 72 saat ‘Siyer’, 72 saat ‘Hitabet ve Mesleki Uygulama’, 72 saat ‘Dinler Tarihi’, 72 saat ‘İslâm Tarihi’, 72 saat ‘Kelâm’, 72 saat ‘Fıkıh’, 300 saat ‘Arapça’ dersi verilmektedir. Bütün bu dersler ve diğer kültür dersleri doğrudan ya da dolaylı olarak Kur’ân-ı Kerîm’i anlamaya anlatmaya ve yaşatmaya hizmet etmektedir.

Diyânet ihtisas merkezlerinde aşere, takrib dersleri yanında yaklaşık üç yıl boyunca ileri düzeyde Tefsir, Fıkıh, Kelâm, Hadis, Arapça vb. dersler verilmektedir. Camilerimizde bir taraftan mukabeleler okunurken bunu yanında vaazlar hutbeler ve cami dersleri ile Kur’ân-ı Kerîm anlatılmaya çalışılmaktadır. İlâhiyat fakültelerinde tedrisat gören bir öğrenci her dönem ‘Kur’ân’ı Kerîm Okuma ve Tecvîd’ dersleri almaktadır. Bu ders, daha sonra onun öğretmenliğini yapabilmeye imkân sağlayacak düzeyde Kelâmullâh’ın usûlüne uygun kırâatini öğretmeyi amaç edinirken diğer derslerin tamamında Allah’ın Kelâmının doğru anlaşılması ve doğru iletilmesi hedeflenmektedir. Tefsir, Hadis, Kelâm, İslâm Hukuku vb. derslerle Kur’ân’ın her bir ilim dalına hitap eden ayetlerinin anlaşılması, felsefe, mantık vb. derslerle anlaşılmanın doğru konumlandırılması, sentez yapabilme, analiz edebilme

¹⁴² Hocaoğlu, “Okuma ve Anlama Üzerine: Kur’ân Tilâvetiyle İlgili Bazı Kavram ve Rivâyetlerin Değerlendirilmesi”, 220.

melekelerinin kazandırılması, sosyoloji, psikoloji vb. derslerle muhatap kitlelerin fert ve toplulukların tanınması, Din eğitimi, Formasyon vb. derslerle öğrenilenlerin muhatap kitleye/kitlelere en doğru şekilde ulaştırılma tekniklerinin kavratılması hedeflenmektedir. Bütün dersler, ayrıca yüksek lisans ve doktora tezleri bu kapsamda hazırlanan tebliğler, makaleler, tezler Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılması ve başarılı bir şekilde anlatılması kapsamındadır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'e 100'ü aşkın dilde meal hazırlandığı, ülkemizde 200 farklı meal çalışmasının olduğu belirtilmektedir. Çok sayıda Türkçe tefsir kaleme alınmıştır. Bu manada internet ortamında sunulan hizmetler bulunmaktadır. Televizyon ekranlarında, radyo kanallarında hatim programları, Kur'ân-ı Kerîm'i güzel okuma programları icra edilirken çok sayıda programla Kur'ân-ı Kerîm'in içerik olarak izleyicilere ulaştırılmasını hedef alan çalışmalar da yer almaktadır. TRT Diyânet Televizyonunun yayın akışına bakıldığında bu manada çok sayıda emr-i Kurân'ı, nehy-i Kurân'ı, ahlâk-ı Kurân'ı kavratmaya/benimsetmeye/sevdirmeye yönelik faaliyetler yapıldığı görülecektir. 'Kur'ân Dilinden', 'Diyânete Soralım', 'Dini Eğitim Vakti', 'Gönül Doktoru', 'Enbiya Yıldırım ile Hadis Dersleri', 'Farklı Bakış', 'İlmihâl', 'Buhârî Dersleri', 'Dedemin Dilinden', 'Burhan İşleyen Hoca İle Hacı Bayram Kürsüsünden', 'Esmâ-i Hüsnâ', 'Necdet Çağır İle Kur'ân Sohbetleri', 'Mustafa Ağırman İle Peygamberimizin İzinde', 'Dini Gündem', 'Mesele', 'Fitratın Aynası' vb. programların amacı doğrudan ya da dolaylı olarak Kur'ân'ın anlaşılmasını ve yaşanmasını sağlamak içindir.

Defin esnasında Kur'ân kırâat etmenin tenkit edilmesi isabetli midir? Kur'ân okunmayacaksa ne okunacaktır? Okunan âyetlerin mevta açısından dua tarafı, defne iştirak eden müminler açısından ibşar ve inzar tarafı unutulmamalıdır. Cenâzenin kendisi, yani ölüm, cenâze namazı, kefen ve kabir, hakikatin lisân-ı hâl ile ifadesidir. İzlediklerimiz, dinlediğimiz kırâatin müşahhas tefsiri olarak düşünülebilir. Hakke'l-Yakîn olarak bu aşamalara şahit olan birisi gördüklerinden ders alamıyorsa ona hangi vaiz hangi mana etki edebilir? Bu açıklamalardan hareketle "Kur'ân'ın lafzı ile iştilgal ediliyor, mana ihmal ediliyor." değerlendirmelerinin hakikati yansıtmadığı söylenebilir. Birebir metin mana ilişkisini kavrayacak/kavratacak düzeyde tefsir derslerinin artırılması elbette gereklidir. Bunun takipçisi destekçisi olmak her birerlerimizin görevi olmalıdır. Manaya yönelik çalışmaları artırmak için okumaya yönelik faaliyetleri azaltma ya da gereksiz imasında bulunma yoluna gidilmemelidir.

Kur'ân'ı anlamada birinci basamak onu ibadet kastiyle okumak, ikinci safha okunan âyetleri düşünmek ve anlamlarını kavramaktır. Üçüncü ve asıl maksat ise Kur'ân'ın ahkâmını titizlikle hayata geçirmektir. Hepsindeki ortak amaç Allah'ın rızası olmalıdır.¹⁴³ Bunun için de okumayı ötelemeden, anlamanın gereğine işaret edilmeli, uygulamanın ehemmiyeti öne çıkarılmalı ve samimiyetin esas olduğunu vurgulayan bir anlayışla meseleye yaklaşılmalıdır. Son cümle ile demek isteriz ki okumak 90 derecelik bir açı olarak düşünülebilir, anlamakla açı 180 dereceye bütünlendir; uygulamayla, dönüş 270 dereceye ulaşır; ihlâsla yürüyüş tamamlanmış ve açı 360 dereceye ulaşmış, böylece kâinattaki bütün varlıkların yörüngelerinde seyrettiği gibi insan da hayat nizamı olan Kur'ân yörüngesinde, ömür seyahatini başarı ile sürdürmüş olur.

SONUÇ

Tilâvet, kırâat ve tertil kavramları, okuma ve okuduğunu anlama manalarını içermektedir. Üç kavram, birbirini tamamlayan biri diğerini destekleyen kavramlardır.

¹⁴³ Kırdar, "Kurân- Kerîm'i Anlamadan Okuma Sorunu", 49.

Tilâvet, kavrama tarafıyla; tertil, keyfiyet/yöntem veçesiyle; kırâat ise okuma/telaffuz/terennüm yönüyle ağırlık kazanmaktadır. Kavramların içeriklerinin okumadan soyutlanıp ‘anlama’ olarak sınırlandırılması doğru olmamalıdır. Her üç kavram, manaya delâleti açısından hem okumaya hem de anlamaya hamledilebilir niteliktedir.

Kur’ân-ı Kerîm’in hayata tatbîki için örnek olarak gösterilmiş olan Hz. Peygamber, kendine has üslûbuyla Kur’ân’ı kırâat etmiş, kırâat edilmesinin büyük mükâfatı olduğunu belirterek ümmetini okumaya teşvik etmiş, güzel sesle okumayı övmüş, okuyuşuyla mahir olan ashabını taltif etmiş, Kur’ân-ı ezberlemiş, ezberlenmesinin önemini vurgulamış, muhafazası için tekrar tekrar okunmasının gereğine işaret etmiştir. Bu uygulamalar kırâatin gerekliliğinin sünnetten dayanaklarını göstermektedir.

Kur’ân-ı Kerîm’in hayata aktarılması en ideal hedeftir. Bu hedefe yönlendirme yapılmalıdır fakat bu yönlendirme yapılırken kırâati önemsizleştirilen bir konumlandırma ile meseleye yaklaşılması sorunlu bir yaklaşımdır. Kur’ân-ı Kerîm’i anlamanın önemi vurgulanırken açıklamaların kırâat üzerinden yapılması okuma alışkanlığının zayıflamasına ve Kur’ân’la bağların kopmasına sebep olması muhtemeldir. Kırâati “faydasız” olarak değerlendiren yaklaşımların özellikle Kur’ân-ı Kerîm’le iletişimini okumaktan öteye taşımaya gücü yetmeyecek insanlar için umutları yıkıcı olma ihtimali bulunmaktadır.

Kur’ân-ı Kerîm kırâatinin anlamsız olduğu varsayımı da doğru değildir. Mümin kişinin Kur’ân kırâati ile derin manalar algılaması, hüzünlenip hatalarından tövbeye yönelmesi ve yeni bir başlangıç yapmaya karar vermesi mümkündür. Kur’ân’a bakmak Kur’ân’a dokunmak dahi anlamlıdır. En anlamlı okuma, tecvîde riâyet, musikiye aşinalık, manaya vukûfiyet ve samimiyettir.

Kur’ân-ı anlamak, kırâatin alternatifi değildir. Biri var olmak için diğersinin yok olması gerekmez. Anlamanın altını çizmek için okumanın üstünü çizmek doğru değildir. Kur’ân-ı Kerîm’le iletişime, kırâatle başlanır, anlamakla sürdürülür, uygulamaya yönelinir ve eylem samimiyetle ikmâl edilir. Bu nedenle cümle, “Madem anlamıyorsun, okumuş sayılmazsın” şeklinde kurulmamalıdır. Okumayanları, okumaya; okuyanları, anlamaya; anlayanları, uygulamaya yönlendirmenin çabası içerisinde olunmalıdır.

Kur’ân-ı Kerîm’in kırâati önemsiyor manasına bakılmıyor yaklaşımı da tam olarak doğru değildir. Kur’ân kurslarında, ilköğretimde, orta öğretimde, ilâhiyat fakültelerinde, dini ihtisas merkezlerinde birçok dersle, camilerde vaaz, hutbe vb. uygulamalarla Kur’ân’ı Kerîm’in anlaşılması için çeşitli programlar gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte Kur’ân-ı Kerîm’in manasını metin-mana bütünlüğü içerisinde kavratmayı başarmak için metin-tefsir dersleri kısa açıklamalı metin-meal dersleri artırılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Abduh, Muhammed. *Tefsiru’l-menar*. Beyrût: Dâru İbn Kesir 1987.

Bayındır, Abdüaziz. *Kur’an’ı anlamadan sadece Arapçasından okumak yeterli olur mu?* YoutuBe, 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=iwPy5bSHyVw>.

Beyzâvî, Ebû Saîd Nasîrüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed. *Envârü’t-tenzîl ve esrârü’t-te’vîl*. Beyrut: , Dâru İhyâi’t-Turâsî’l-Arabî, t.y.

Bilgiz, Musa. *Kur’an-ı Kerim’i Anlamak*. YouTube: Kur’an Araştırmaları Vakfı, 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=2IW0V437muk>

Bilgiz, *Kur'an-ı Kerim'i Yaşamak*. YouTube: Kur'an Araştırmaları Vakfı, 2021.
<https://www.youtube.com/watch?v=xZKe5YJyijk&t=19s>

Cansız, Vehbi. "Sözün En Güzeli Kur'ân", 00:06:27-00:06:49.
<https://www.youtube.com/watch?v=dH78sq5PzEY&t=130s>

Çağıl, Necdet. "Basra İmamlarının Kiraatları ve Hücetleri". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.

Çağıl, "Uluslararası Kiraat Sempozyumu". İçinde *Kur'ân Kırâatinde Mûsikî*, 327-62. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.

Çağırıcı, Mustafa. "Kur'an'ı okumak, hissetmek, anlamak". 16 Ekim 2018.
<https://www.karar.com/yazarlar/mustafa-cagirci/kurani-okumak-hissetmek-anlamak-8185>.

Çelik, İmran "Sözün En Güzeli Kur'ân", 00:01:42-00:01:46.
<https://www.youtube.com/watch?v=23Yaie-vGBo>

Çetin, Abdurrahman. "Hatirm İndirme ve Hükümleri-I, II, II." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1992.

Çetin, *Kurân Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları, 2014.

Çetin, "Tilâvet". İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 41:155-57. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.

Çollak, Fatih. "Uluslararası Kiraat Sempozyumu". İçinde *Tecvîd İlmi Ortaya Çıkış ve Gelişimi*, 365-86. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.

Dağ, Mehmet. *Tenzilden Tezyine Mushaf-ı Şerif*. Ankara: Fecr Yayınları, 2013.

Dağdeviren, Alican. "Kur'ân Tilâvetinde Temsil". *Ekev Akademi Dergisi*, 2008.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdillâh b. Abdirrahmân b. Abdi's-Samet ed-Dârimî. *es-Sünen*. Editör Hüseyin Selîm Esed. Suusdi Arabistan: Dârü'l-Muğnî, 2000.

Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, İbn Mâce. *Sünen*. Beyrût: Dâru'r-Risâleti'l-İlmiyye, 2009.

Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib Mâverdî. *en-Nüket ve'l-uyûn, Dâru'l-Kütübi'l-Çeviren thk. es-Seyyid b. Abdilmaksûd b. Abdirrahîm*,. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.

El-Âlûsî, Ebu'l-Fadl Muhammed. *Rûhu'l-Meânî Fî Tefsîri'l-Kur'ân'il-Azîm ve's-Sebu'l-Mesânî*. 30 c. Beyrut: Daru'l-İhyâi't-Türasi'l-Arabiyye, t.y.

Eş-Şevkânî, Muhammed b. Alî. *Fethu'l-Kadîr*. y.y., t.y.

Fırat, Yavuz. "Kiraat ve Tertîl Kavramlarının Anlamsal Araştırma ve Karşılaştırması". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Dergisi*, 2002.

Gazali, İmam. *Ihyâu 'Ulûmi'd-Dîn Tercümesi*. Çeviren Ahmed Serdaroglu. 4 c. İstanbul: Bedir Yayınevi, 1989.

Hocaoğlu, Mustaf. “Okuma ve Anlama Üzerine: Kur’ân Tîlâvetiyle İlgili Bazı Kavram ve Rivâyetlerin Değerlendirilmesi”. *Din Bilim Dergisi*, 2012.

İbn Cüzey, Ebu’l-Kasım Muhammet b. Ahmet. *Et Teshîl li Ulûmi’t-Tenzîl*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1995.

İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed. *el-Müsned*. 20 c. Kahire: Dâru’l-Hadîs, 1995.

İbn Manzur, Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem. *Lisanu’l-Arab*. Beyrut, 1990.

İbni Kesîr, Ebü’l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer. *Tefsiru’l-Kur’âni’l-Azîm*. y.y.: Dârut-Tayyibe, 1999.

İbnü’l-Cezerî, Şemsüddîn ebü’l-Hayr. *en-Neşr fi’l-Kirâati’l-Aşer*. Editör nşr. Muhammed ed-Dabba’. yy.: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, yy.

İbrahim, Mustafa. *El-Mucemü’l-Vesîd*. Mısır: Dâru’n-Neşr, 2004.

İsfahânî, Rağîb el-. *Müfredât, Trc., Abdulbaki Güneş, Mehmet Yolcu*. İstanbul: Çıra Yayınları, 2012.

İsfahânî, er-Râğîb, Ebu’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal. *el-Müfredât fi Garibi’l-Kur’ân*. Beyrut: Dâru’l-marife, t.y.

İslamoğlu, Mustafa. *Kaf çatlatmak onun temel meselesi*. YoutuBe: Hilâl TV Sütudyoları, 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=5zYfsqpIEbo>.

İslamoğlu, *Kur’ân’ın manasının kaf çatlama kadar değeri kalmadı*. YoutuBe: Hilâl TV Sütudyoları, 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=5f6gdZxcviQ>.

İsmail Hakki. *Tefsîrü Rûhu’l-Beyân*. yy.: Daru’l-İhyâi’t-Türasi’l-Arabiyye, t.y.

Jawharî, İsmâ’îl ibn Hammâd, Vankulu Mehmet Efendi, Mustafa Koç ve Eyyüp Tanrıverdi. *Vankulu lügati*. 1. baskı. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı yayınları 52. Fatih, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014.

Karaman, Hayreddin, ed. *Kur’an yolu: Türkçe meâl ve tefsir. 1: ... 5*. baskı. Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları Kaynak eserler, 590 32. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014.

Kırdar, Şehabettin. “Kurân- Kerîm’i Anlamadan Okuma Sorunu”. *Necmettin erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18, sy 36 (2013): 31-54.

Köktaş, Yavuz. *Hadis Tarihi ve Usûlü*. Rize: STS Yayınları, 2017.

Kurtuluş, Yusuf Ziya. “Kur’ân-ı Kerîm’de Kıraat Tilavet Ve Tertil Kavramları”. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Muhammed Alî es-Sabûnî. *Muhtasar-ı tefsîr-i İbn Kesîr*. Lübnan: Dâru’l-Kur’âni’l-Kerîm, 1981.

Nefes, Hayrunnisa. “Kur’an Tilâvetinde Temsili Okuma (29-30. Cüzlerdeki ‘م’ Örneği)”. On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

- Nesâî, Ebû Abdîrrahman b. Şuayb., *Sünenü'n-Nesâî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Okçu, Abdülmecid. "Kur'ân Tilâvetinde Ezgi". *Dini Araştırmalar Dergisi*, 2007.
- Okuyan, Mehmet. *Bir müslümana ömrünün sonuna kadar, anlamadan Kur'ân okumak yakışmaz*. YouTube: Habertürk Televizyon Sütudyoları, .
<https://www.youtube.com/watch?v=eBINN0uUHjQ>.
- Okuyan, *Kur'ân'ı Anlamadan Okumanın Vehâmeti*. YotuBe: Hilâl TV Sütudyoları, 2012. <https://www.youtube.com/watch?v=4vU1-8QZ8Rc>.
- Onat, Hasan. *Din ve Şiddet Sempozyumu 2015 Rize Oturum 10 Değerlendirme*. YouTube: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi KOnferans Salonu, 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=BaCqts74klA>.
- Öge, Ali. "Rivâyet Ve Dirâyet Tefsirlerinde Tertîl Âyetlerinin Yorumlanma Biçimi". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2015.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'an'ı Müslümanca Anlamak için*. YotuBe: Hilâl TV Sütudyoları, 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=hntYP04VzY4>.
- Pakdil, Kurrâ Hâfız Ramazan. *Ta'lim, tecvid ve kiraat*. 3. baskı. M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı yayınları, nu: 287. İstanbul: İFAV, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014.
- Sarmış, İbrahim. *İnsanlar Kur'ân'ı Anladan Niçin Okurlar*. YotuBe: Hilâl TV Sütudyoları, 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=-9ZHvVwev9E>.
- Sifil, Ebûbekir. "Kıraat". İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi*, 25:433-35. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.
- Süleymân b. Eşas es-Sicistânî, Ebû Dâvûd. *Sünen-i Ebî Dâvûd*. y.y.: Dârü'r-Risâleti'l-Arabiyye, 2009.
- Süyûtî, Ebu'l-Fadl Celaledin Abdurrahman b. Ebû Bekr. *Tefsîru celâleyn*. Kâhire: Dârü'l-Hadîs, t.y.
- Şîrâzî, İbn Ebî Meryem eş-, Ebû Abdillâh Nasr b. Alî. *el-Mûdah fî Vucûhi'l-Kirâât ve İlelihâ*. Cidde: yy., 1993.
- Taberî, İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid et-. *Câmiü'l-beyân fitefsiril-Kur'ân*. Kahire: Müessesetü'r-Risâle Mektebetü İbni Teymiye, 2000.
- Taslaman, Caner. *Kuran'ı Anlamak ve Hayatımıza Geçirmek İçin Okumalıyız*. YotuBe: Beyaz TV Sütudyoları, 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=leB-Ds1JGlo>.
- Taşpınar, Kadir. "Sözün En Güzeli Kur'ân", YotuBe: Çay TV Sütudyoları, 2021.
- Temel, Nihat. *Kirâat ve tecvîd istilahları*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2013.
- Tetik, İbrahim. "Tecvîdin Gerekliği Sorunu: İbnu'l-Cezerî Öncesi Ve Sonrası", 1-28. Bursa, 2018.

Tirmîzî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre. *Sünen*. Mısır: Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bâyî el-Halebî, 1975.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur’an Dili*. 9 c. İstanbul: Eser, 1970.

Yılmaz, Ali. “Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Müsikî Sempozyumu”. İçinde *Nüzûl Döneminde Kur’ân Tilâveti Biçimi ve Modern Dönemle Mukayesesi*, 235-50. Amasya: Amasya Üniversitesi, 2017.

Yılmaz, “Nüzûl Döneminde Kur’an’ın Tilâvet Biçimi ve Modern Dönemle Mukayesesi”. İçinde *Nüzûl Döneminde Kur’an’ın Tilâvet Biçimi ve Modern Dönemle Mukayesesi*, 232-47. Amasya: Amasya Üniversitesi, 2017.

Yılmaz, “Tilâvet Âdâbı”. *Atatrük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2007.

Zebîdi, Ebu’l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed. “Tâcü’l-Arus min Cevâhiri’l-Kâmûs,”. Lübnan: Daru’l-İhyâi’t-Türasi’l-Arabiyye, 1965.

Zemahşerî, Ebû Kasım Muhammed b. Ömer ez-. *El-Keşşaf el-Hakâiki’t-Tenzîl ve uyûni’l-Ekâvîl Fî vücûhi’t-Tevîl*. 4 c. Beyrut: Daru’l-İhyâi’t-Türasi’l-Arabiyye, 1998.

Zerkeşî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Bahadır b. Abdillâh ez-. *El-Burhan Fî Ulûmi’l-Kur’an*. 4 c. Beyrut: Dâru İhyâi Kütübî’l-Arabiyye, 1957.